

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Mariliis Uibo

**MAKSUDEST KÕRVALEHOIDUMISE MÕJU AVALIKELE
TEENUSTELE RAVIKINDLUSTUSE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2015

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2015
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Maksudest kõrvalehoidumise mõju avalikele teenustele ravikindlustuse näitel. Töö pealkiri võõrkeeles: The Impact of Tax Evasion on Public Services, Based on the Example of Health Insurance.</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 42 leheküljest, sealhulgas lisadest 4 leheküljel. Probleem seisneb maksude laekumisest riigieelarvesse ja raha eraldamisest avalike teenuste osutamiseks. Kui ei ole piisavalt rahalisi vahendeid ei suudeta ka pakkuda täisväärtuslikku teenust.</p> <p>Lõputöö eesmärk on analüüsida maksudest kõrvalehoidumise mõju avalikele teenustele ravikindlustuse näitel. Lõputöös kasutatakse nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset analüüsimeetodit. Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anda ülevaade sotsiaalmaksu kujunemisest, selle mõistest ja sisust. 2. Anda ülevaade avalike teenuste ja riigieelarve olemusest. 3. Anda ülevaade maksudest kõrvalehoidumisest ja meetmetest nende vähendamiseks. 4. Analüüsida maksudest kõrvalehoidumise mõju riigieelarvele ja avalikele teenustele. <p>Maksudest kõrvalehoidumisega on vaja võidelda nii liikmesriigi, ELi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Hinnangute kohaselt jäävad Euroopa Liidu liikmesriigid ilma kümnetest miljarditest eurodest maksudest kõrvalehoidumise ja maksupettuste tulemusena.</p> <p>Lõputöö analüüsi tulemusena selgus, et hinnanguliselt on minimaalne maksukahju sotsiaalmaksu mitteleaekumisest riigile 2014. aastal 61,2 miljonit eurot ja ülempiir 96,17 miljonit eurot. Sellest ravikindlustusse kaotus vastavalt 24,11 miljonit eurot ja ülempiir 37,89 miljonit eurot.</p>	
Võtmesõnad: sotsiaalmaks, avalikud teenused, ravikindlustus, riigieelarve, maksudest kõrvalehoidumine	
Võõrkeelsed võtmesõnad: social tax, public services, health insurance, national budget, tax avoidance	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Riigi eelarvestrateegia 2015-2018, Maksu- ja Tolliameti arengukava 2013-2016, Eesti Haigekassa arengukava 2015-2018	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Mariliis Uibo</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	Allkiri:
Juhendaja: Kerly Randlane	
Kaitsmisele lubatud	Allkiri:
Kolledži direktor: Uno Silberg	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. RIIGIEELARVE MAKSUTULU AVALIKE TEENUSTE OSUTAMISEL	7
1.1. Sotsiaalmaksu kujunemine, selle mõiste ja sisu.....	7
1.2. Avalike teenuste ja riigieelarve olemus	13
2. MAKSUDEST KÕRVALEHOIDUMISE MÕJU	19
2.1 Maksudest kõrvalehoitudumise ja meetmed nende vähendamiseks	19
2.2 Maksudest kõrvalehoitudumise mõju riigieelarvele ja avalikele teenustele	24
KOKKUVÕTE	31
SUMMARY	33
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	34
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	35
LISAD.....	39
Lisa 1. Maksutulude ja sotsiaalmaksu laekumine 2006 – 2014.....	39
Lisa 2. Keskmise brutokuupalk 2014. aastal	39
Lisa 3. Küsimustik õpilaste teadlikkusest maksude vajalikkuse ja avalike teenuste kohta.....	40
Lisa 4. Riigieelarve tulud ja kulud 2006 - 2014.....	41
Lisa 5. Sotsiaalmaksu laekumine ravikindlustuseks 2009 - 2014.....	41
Lisa 6. Tervishoiukulud ühe elaniku kohta 2006 – 2012.....	42
Lisa 7. Keskmise kindlustatute arv 2006 – 2013.....	42

SISSEJUHATUS

Maksundus ja maksude kogumine on üks vanemaid majandustegevust reguleerivaid vahendeid. Maksud tekkisid samaaegselt esimeste riikide tekkimisega, mil tekkisid kaubandus ja rahandussuhted. Ja nii kaua kui on olnud maksud, on olnud ka maksudest kõrvale hoidujaid. Inimesed tajuvad küll, et mida rikkam riik, seda parem elu riigis. Kuid osa ühiskonnast ei teadvusta endale, mis hüvesid nad saavad riigilt makse makstes. Nad arvavad, et ei pea riigile midagi maksma, sest pole midagi vastu saanud.

Maksud ja avalik sektor on olulised riigi arenguks. Selleks, et pakkuda avalikke teenuseid on vaja rahalisi vahendeid, millest tulenevalt on ka maksustamine hädavajalik. Avaliku sektori rahastamine riigiti on erinev. Samuti on erinev riikide maksusüsteem, maksude kogumise viis ja tehnika. Iga riigi huvi on hoida oma eelarve tasakaalus ehk kogutulud katavad kogukulusid. Ja eesmärgiks on võimalikult suur tulu, nii ka Eestis. Igal aastal Riigikogus vastuvõetava riigieelarvega määratakse, kui palju suunatakse rahalisi vahendeid erinevatesse valdkondadesse.

Käesoleva teema valiku põhjuseks on asjaolu, et hinnata seost maksudest kõrvalehoidumise ja avalike teenuste vahel. Avalikest teenustest on aastatega muutunud ravikindlustus järjest nõutavamaks ja seetõttu on teenuse pakkumine ka aasta-aastalt järjest kulukam. Vähene maksulaekumine aga sunnib riiki tegema erinevaid õigusaktide muudatusi, mis omakorda tekitavad pingeid ühiskonnas ning ohustavad ühiskonna jätkusuutlikkust.

Teema on aktuaalne, kuna 2014. aastal on tehtud mitmeid õigusaktide muudatusi, eesmärgiga vähendada maksudest kõrvalehoidumist. Riik püüab leida erinevaid vahendeid, et ära hoida maksudest kõrvalehoidumist ja seeläbi suurendada riigieelarve tulu. Maksukuulekuse suurenemine omakorda tagab avalike teenuste jätkusuutlikkuse.

Teema uudsus seisneb asjaolus, et antud lõputöös analüüsitakse maksudest kõrvalehoidumise mõju riigieelarvele ja kitsamalt ravikindlustusele. Maksudest kõrvalehoidumist on käsitletud erinevates lõpu- ja magistritöödes, kuid selliselt ei ole seda varem tehtud.

Probleem seisneb maksude laekumisest riigieelarvesse ja raha eraldamisest avalike teenuste osutamiseks. Kui ei ole piisavalt rahalisi vahendeid ei suudeta ka pakkuda täisväärtuslikku teenust. Inimesed peavad sageli maksumäärasid liiga kõrgeks ja teadlikkus riigilt saadavate teenuste osas on ilmselt ka madal.

Lõputöö eesmärk on analüüsida maksudest kõrvalehoidumise mõju avalikele teenustele ravikindlustuse näitel.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade sotsiaalmaksu kujunemisest, selle mõistest ja sisust.
2. Anda ülevaade avalike teenuste ja riigieelarve olemusest.
3. Anda ülevaade maksudest kõrvalehoidumisest ja meetmetest nende vähendamiseks.
4. Analüüsida maksudest kõrvalehoidumise mõju riigieelarvele ja avalikele teenustele.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat erinevate andmekogumisviisidena. Andmekogumisviisidena kasutatakse peamiselt poolstruktureeritud ankeetküsitlust ja dokumendianalüüsi.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad kaheks alapeatükiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade sotsiaalmaksu kujunemisest, selle mõistest ja sisust. Samuti selgitatakse maksude eesmärki ja vajalikkust. Esimese peatüki teises alapeatükis selgitatakse avalike teenuste ja riigieelarve olemust. Avalikest teenustest kirjeldatakse lähemalt ravikindlustust.

Lõputöö teise peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade maksudest kõrvalehoidumisest ja erinevatest meetmetest nende vähendamiseks. Teise peatüki teises alapeatükis analüüsitakse maksudest kõrvalehoidumise mõju riigieelarvele ja avalikele teenustele. Tuuakse välja riigieelarve laekumised aastate lõikes ja prognoositakse maksukahju mõju suurust sotsiaalmaksule ja ravikindlustusele.

Analüüsimaks maksudest kõrvalehoidumise mõju riigieelarvele ja tervisekindlustusele, kogutakse andmeid 2006-2014 aasta riigieelarvetest, Statistikaameti andmebaasidest, Haigekassa eelarvetest, Eurostati veebilehelt (saamaks andmeid teiste riikide kohta), Eesti

Konjunktuuriinstituudi uuringutest varimajandusest Eestis aastatel 2009-2013, Saar Poll OÜ uuringust. Samuti viiakse läbi poolstruktureeritud küsitluse uurimaks gümnaasiumi õpilaste teadlikkust maksude vajalikkusest ja riigi poolt pakutavatest avalikest teenustest.

Lõputöö koostamisel on kasutatud eesti- ja võõrkeelset erialakirjandust, teadusartikleid ja õigusaktide redaktsioone seisuga 31.03.2015.

1. RIIGIEELARVE MAKSUTULU AVALIKE TEENUSTE OSUTAMISEL

1.1. Sotsiaalmaksu kujunemine, selle mõiste ja sisu

Selleks, et riik toimiks vajab ta oma tegevuseks rahalisi vahendeid. Peamiselt kogub riik need vahendid maksude näol. Nii on see olnud sajandeid tagasi ja on ka tänapäeval. Riik ei eksisteeri üksinda, riigil on elanikud, kelle eest kannab riik hoolt. Seega on maksude kehtestamine ja kogumine kogu ühiskonna huvides.

Maks on seadusega või seaduse alusel valla- või linnavolikogu määrusega riigi või kohaliku omavalitsuse avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks või selleks vajaliku tulu saamiseks maksumaksjale pandud ühekordne või perioodiline rahaline kohustus, mis kuulub täitmisele seaduse või määrusega ettenähtud korras, suuruses ja tähtaegadel ning millel puudub otsene vastutasu maksumaksja jaoks. (Maksukorralduse seadus, 2015)

Rahaliste maksude eelkäijateks olid kümnis ja hinnus. Kümnis oli algselt kümnendik, hiljem suurem osa sissetulekust, mis tuli maksta vaimulike ülalpidamiseks. Maks lasus peamiselt talurahval. Põllusaadustelt nõuti suur- ehk viljakümnist, aiasaadustelt väikekümnist, karjasaadustelt looma- ehk verekümnist. Paljudel juhtudel anti kümnise kogumise õigus ilmalikele feodaalidele. Frangi riigis nõuti kümnist alates 8. sajandist riigi abiga. (Ulst & Hanson, 1996, lk 15-16)

Kaugemas minevikus maksustasid need, kellel oli võimu, neid kellel seda ei olnud. Näiteks olid aadlikud Venemaal ja ka mujal pearaha maksmisest vabastatud. Maksu maksid põhiliselt talupojad. Majandusteaduse arenedes tõusid esile kaks kõige enam aktsepteeritavat maksustamise printsiipi. Need on maksustamine vastavalt saadud kasule ehk ekvivalentsuse printsiip ja maksustamine sõltuvalt maksevõimest ehk maksevõimelisuse printsiip. (Ulst & Hanson, 1996, lk 18)

Eesti iseseisva maksusüsteemi ajalugu algab Eesti NSV Ülemnõukogu poolt 28.12.1989. aastal vastu võetud maksukorralduse seadusega (edaspidi MKS). Seadus loetles võimalikud Eestis kehtestatavad maksud ning nimetas nende maksude põhitunnused (nt maksuobjekt ja maksumaksja). Sellele järgnes maksuseaduste ja –määruste väljatöötamine. Eesti oma maksuseadused hakkasid kehtima 1991. aasta alguses. (Lehis, 2012, lk 24)

Esiotsa elasime IME ehk isemajandava Eesti programmist lähtunud kodukootud maksukomplektiga, kuhu kuulusid investeeringute maks, kapitalimaks ja astmeline tulumaks. Maksumäärade ja maksuobjektide sätestamine oli jäetud suuresti ametnike hooleks. Sellele vaatamata laekus riigile piisavalt raha, et oma ülesannetega hakkama saada. (Vallaste, 2001, lk 11)

Iga konkreetne maks tuleb sätestada eraldi seadusega – maksuseadusega (MKS § 4 lg 1), mis peab sisaldama MKS-i § 4 lõikes 3 loetletud tunnuseid: maksu nimetus, maksu objekt, maksumäär, maksumaksja, maksu saaja või laekumise koht, maksu tasumise tähtpäev või tähtaeg, perioodilise maksu puhul ka maksustamisperiood, maksusumma arvutamise ja tasumise kord ning sellega kaasnevad lisakohustused ning võimalikud maksusoodustused (Lehis, 2012, lk 77).

Maksude õigustatuse, eesmärgi ja õiglase maksukoormuse jaotuse selgitamiseks on läbi aegade püstitatud mitmeid küllaltki huvitavaid teooriaid. Ohvriteooria pärineb piiblist. Selle teooria kohaselt on maksud kodanike ohver riigile. Ohvri suurus sõltub andja varanduslikust seisust, rikkamad ohverdavad rohkem, vaesed vähem. Erinevate ohverdajate suhtes võivad erineva suurusega ohvrid olla võrdse kaaluga. Maks ei ole siiski sponsorlus, vaid vägivaldne, sundkorras nõutav ohver. (Lehis, 1998)

Makse makstakse tuludelt (nt tulumaks), kulutustelt (nt käibemaks) ja omandilt (nt maamaks). Maksud jagunevad riiklikeks ja kohalikeks maksudeks ning aktsiisideks. Eestis kehtivad riiklikud maksud on: tulumaks, käibemaks, sotsiaalmaks, maamaks, hasartmängumaks, tollimaks ja raskeveokimaks ning aktsiisid: alkoholi-, tubaka-, pakendi-, kütuse- ja elektriaktsiis. Riiklike maksude maksuhaldur on Maksu- ja Tolliamet, kohalike maksude maksuhaldur on valla- või linnavalitsus. Maksuhalduril on õigus kontrollida kõiki maksukohustuslase maksustamisega seotud dokumente. (MTÜ Loov Eesti, kuupäev puudub)

Maksustamisel on mitmeid eesmärke. Maksudest saadakse tulu avaliku sektori eelarvesse, mille eest pakutakse elanikele vajalikke teenuseid, nagu haridus, tervishoid või õiguskaitse, ja makstakse rahalisi toetusi inimestele. Makse kasutatakse selleks, et tõsta hinda asjadel, mis on ühiskonnale või looduskeskkonnale kahjulikud, nagu näiteks hasartmängud, tubakatooted, kilekotid või bensiin. Ja ka vastupidi - maksueranditega saab teha osasid tegevusi soodsamaks, näiteks alandades mähkmete käibemaksu. Maksud peaksid aitama kaasa ka stabiilsele majandusarengule, tõstes maksukoormust majanduse ülekuumenemise faasis. Viimaks, nii maksude endi kui ka maksutulude eest pakutavate teenuste ja toetuste abil saab vähendada tulude ja tarbimisvõimaluste ebavõrdsust ühiskonnas. (Võrk & Kaarna, 2010)

Adam Smith (1723-1790) sõnastas oma põhiteoses „Rahvaste rikkus“ maksude neli põhinõuet (Ulst & Hanson, 1996, lk 17):

1. Igaüht tuleb maksustada vastavalt tema varale ja sissetulekule (maksevõimelisuse printsiip).
2. Igaüks peab teadma, kui palju, kus, kuidas ja millal peab maksu maksma (määratletuse printsiip).
3. Maksu maksmine peab olema korraldatud maksumaksjale võimalikult sobivalt (mugavuse printsiip).
4. Maksustamiskulud peavad olema minimaalsed (odavuse printsiip).

Maksukoormus on sõltuvuses maksumaksja potentsiaalsest maksevõimest ehk majanduslikust edukusest. Iga kodanik on kohustatud hoolitsema riigi heaolu ja käekäigu eest vastavalt oma võimetele. Maksude kogumise näol toimub väärtuste ümberjaotamine ühiskonnas. Seega peab maksusüsteem olema kujundatud selliselt, et suurema sissetuleku või suurema varaga isikud maksaksid makse suuremas summas võrreldes nendega, kelle maksevõime on väiksem. Väiksema sissetulekuga inimesed, kes ei pruugi üldse tulumaksu maksta (nt lapsed ja pensionärid), kannavad maksukoormust peamiselt kaudsete maksude kaudu. (Lehis, 2012, lk 62)

Optimaalne maksusüsteem peaks vastama mitmesugustele soovitatavatele põhimõtetele (Trasberg, 2005, lk 266-267):

1. Efektiivsus - Maksusüsteem peab tagama avaliku sektori arenguks vajalikud finantsvahendid. Samas ei ole mõtet kehtestada maksu, mille kogumiseks tehtavad

kulutused ületavad sellest maksust laekuva tulu või seda maksu ei suudeta üldse kokku koguda.

2. Neutraalsus - Kui maks ei ole kehtestatud mingi konkreetse tegevuse suunamiseks või ärahoidmiseks, siis peaks ta mõjutama turu vaba toimimist võimalikult vähe.
3. Suunatus - Maksudega saab leevendada turutõrkeid või suunata turu toimimist. Oluline aspekt maksustamise juures on ka maksu arusaadavus ja loogilisus maksumaksja seisukohast lähtudes. Maksumaksja peaks selgelt tunnetama seost tema poolt makstud maksude ja nende abiga finantseeritavate avalike hüviste vahel.
4. Lihtsus - Maksud peavad olema üheselt tõlgendavad ja arusaadavad. See kehtib kõigi maksude kohta, sest paljude tõlgendamisvõimalustega maksud teevad lihtsamaks nendest hoidumise.
5. Võrdne kohtlemine - Maksud peavad kehtima võrdselt kõigile.

Riigi arenemise ja industrialiseerimisega hakati üha enam tähelepanu pöörama inimese heolule ja sotsiaalsele kaitsele. Sotsiaalset hoolekannet pakkus kirik, mida peeti üleval paljuski heategevusest, aga abivajajate osakaal suurenes märgatavalt ja traditsiooniline hoolekanne ei suutnud kõiki aidata. Inimesed kolisid linnadesse, kus vanaduse, töötuse, haiguse või muu asjaolu tõttu sattusid viletsusse. Ühiskonna jätkusuutlikuks arenguks pidi abivajajaid aitama riik.

Tööstuspöördele ja moderniseerumisele järgnes alates 19. sajandist vältimatult töösuhete ja töötingimuste järjest ulatuslikum riiklik reguleerimine ja kontroll ning hoolekande ja heategevuse osatähtsuse taandumine avalik-õigusliku sotsiaalkindlustuse ees. Taolisest arengust tuleneb ka sotsiaalriigi mõiste, mille kohaselt töösuhete, sotsiaalkindlustuse, tervishoiu, lastekaitse jms sotsiaalvaldkondade korraldamine oma kodanike vajadusteks on avaliku võimu kohustuseks. Avalik võim hakkas üha enam sekkuma seni eeskätt eraasjadeks peetud õigussuhetesse. (Peep, 2005, lk 7)

Sotsiaalkindlustus on riigi poolt antav garantii, millega teatud sotsiaalsete riskide (surm, toitjakaotus, vanadus, töövõimetus, lapse sünd) realiseerumise korral tagatakse täiendav sissetulek või sissetulekute jätkumine vähemalt tasemel, mis võimaldab inimväärset äraelamist. Sotsiaalkindlustust rahastatakse nii kohustuslikest maksudest või maksetest kui ka vabatahtlikest maksetest. (Sotsiaalministeerium, kuupäev puudub) Sotsiaalkindlustus kaitseb

elanikke vaesuse eest, üritades tagada sissetuleku ka ootamatuste eest. Erinevad hüvised on suunatud kogu elanikkonnale, ka neile, kes teenivad kõrgemat palka.

Eestis kehtestati sotsiaalmaks 1991. aastal. Sotsiaalmaks on sihtotstarbeline maks, millest finantseeritakse pensioni- ja ravikindlustust. Algselt koosnes sotsiaalmaks ainult 20% pensionikindlustuse osast. Ravikindlustusmaks hakkas kehtima 1992. aasta alguses iseseisva sundkindlustusena. Alates 1994. aastast kehtib ühtne 33% sotsiaalkindlustusmaks, kuid kuni 1999. aastani administreerisid kohalikud pensioniametid ja haigekassad sotsiaalmaksu sotsiaal- ja ravikindlustuse osa eraldi. (Lehis, 2012, lk 25)

Kõige suuremad muudatused sotsiaalmaksu arvestuses toimusid 1999. aastal. Alates 1. jaanuar 1999. muudeti sotsiaalmaksu arvestus isikustatuks ja kassapõhiseks ning maksu haldamine läks üle tolleaegsele Maksuametile. (Lehis, 2013, lk 211)

Sotsiaalkindlustus toimib solidaarsusprintsiiibil. Riskid hajutatakse kogu maksustatava sihtgrupi ulatuses. Teatud osa sotsiaalmaksust laekuvast rahast kulutatakse rahvapensioni maksmiseks ja nende ravikindlustuseks, kes kunagi pole tööl käinud. Paljudes riikides on sotsiaalmaksuga sarnane avalik-õiguslik kohustus sätestatud sundkindlustusena, kuid on ka selliseid riike, kus sotsiaalkindlustust finantseeritakse suures osas tulumaksust. (Lehis, 2013, lk 212)

Sotsiaalmaksu maksavad Eestis tööandjana tegutsevad isikud ja asutused, muu hulgas ka mitteresidendid, kellel ei ole Eestis majandustegevust ja kes muid makse Eestis ei maksa, samuti füüsilisest isikust tööandja (Lehis, 2013, lk 213).

Äriühing, mittetulundusühing, sihtasutus või füüsilisest isikust ettevõtja esitab Sotsiaalkindlustusametile igal kuul riigipoolse sotsiaalmaksu ülekandmise taotluse, kus näidatakse töötajate, kes saavad töövõimetuspensionit, ees- ja perekonnanimed, isikukoodid, maksuperioodi algus- ja lõppkuupäev ning riigi poolt makstava sotsiaalmaksu summa (Sotsiaalkindlustusamet, kuupäev puudub).

Sotsiaalmaksuseadus sätestab tööandjale minimaalse sotsiaalmaksukohustuse. Tööandja ei pea minimaalse sotsiaalmaksu tasumise kohustust täitma, kui (Maksu- ja Tolliamet, kuupäev puudub):

1. Töötaja saab riiklikku pensioni.
2. Töötaja kasvatab alla kolmeaastast last, või kolme või enam alla 19-aastast last.
3. Töötaja on õpilane või üliõpilane.

4. Töötaja on olnud enne tööle asumist aasta jooksul vähemalt kuus kuud töötuna arvel.
5. Töötaja on tööl lühendatud tööajaga (7- kuni 17-aastased töötajad ja haridustöötajad).
6. Töötaja on terve kuu töölt ära.

Sotsiaalmaks on tervikuna tööandja maksukohustus. Tööandja maksab sotsiaalmaksu enda nimel, aga töötaja eest. Samuti ei kaota töötaja oma sotsiaalseid hüvesid põhjusel, et tööandja on jätnud sotsiaalmaksu maksmata. (Lehis, 2013, lk 213) Erinevalt Eestist vastutab näiteks Soomes sotsiaalmaksu eest nii tööandja kui ka töötaja (Eläketurvakeskus, 2015).

Sotsiaalmaksuga maksustatakse ainult aktiivset tulu ehk töö tegemisest või teenuse osutamisest saadud tulu. Passiivset ehk kapitalitulu (näiteks kasu kinnisvara või väärtpaberite võõrandamisest, samuti intressid, dividendid, üüritulu ja litsentsitasud, kindlustushüvitised) sotsiaalmaksuga ei maksustata, sest nende tuluallikate aluseks on olemasoleva vara juurdekasv. Paljudes väikestes äriühingutes tekib dividendidena jaotatav kasum osanike enda töö tulemusena, mis on ajendanud maksuhaldurit otsima võimalusi, kuidas dividenditulu palgatuluks ümber kvalifitseerida ja siis sotsiaalmaksuga maksustada. (Lehis, 2013, lk 214) On ka neid, kes peavad sotsiaalmaksu tasumist ebaõiglaseks, sest üks põlvkond peab maksma teise põlvkonna kasu. Sotsiaalmaksu summa on suur ja põhjus mittemaksmiseks on olemas. Inimesed usuvad, et ise oma raha investeerides on kasumlikkus suurem. (McGee, 1999, pp. 595-596)

Palgatulule pole sotsiaalmaksu ülempiir seatud, kuigi paljudes riikides seda ka rakendatakse. Välisriikide näitest võib ka tuua näiteid regresseeruvast maksumäärast (suuremad tulud maksustatakse madalama maksumääraga), samuti on võimalik, et kõrgepalgalised vabastatakse üldse kohustuslike sotsiaalkindlustusmaksete tasumisest ning nad võivad ise valida, kas ja kuidas pensioniks raha koguda või ravikulusid kinni maksta. (Lehis 2013, lk 222) Probleemiks võib saada asjaolu, et noored inimesed ei mõtle nii pikalt ette, et hakata pensioni eaks raha säästma. Eestis oleks maksust vabastamine riskantne ka selle tõttu, et isik võib täna olla kõrgepalgaline ja juba homme madalapalgaline.

Heaks maksuks peetakse niisugust maksu, mis toob tulu riigikassasse, mõjutab majandusprotsesse soovitud suunas, ei riiva õiglustunnet, ei pärsi rikastumissoovi ega töötahet, on nähtav, nii et maksumaksja teab, mille eest ta maksab. Tulupotentsiaali seisukohalt kasvavad hea maksu puhul maksutulud koos rahvastiku kasvuga. (Ulst & Hanson, 1996, lk 42)

Kokkuvõtvalt selgus, et sotsiaalkindlustus on riigi poolt antav garantii, millega teatud sotsiaalsete riskide (surm, toitjakaotus, vanadus, töövõimetus, lapse sünd) realiseerumise korral tagatakse täiendav sissetulek või sissetulekute jätkumine vähemalt tasemel, mis võimaldab inimväärset äraelamist. Sotsiaalkindlustus toimib solidaarsusprintsiiibil. Teatud osa sotsiaalmaksust laekuvast rahast kulutatakse rahvapensioni maksmiseks ja nende ravikindlustuseks, kes kunagi pole tööl käinud. Sotsiaalmaks on tervikuna tööandja maksukohustus. Tööandja maksab sotsiaalmaksu enda nimel, aga töötaja eest.

1.2. Avalike teenuste ja riigieelarve olemus

Riigi arenguga on kasvanud erinevate avalike teenuste hulk. Samamoodi on nõudlikumaks muutunud ka riigi elanikud, ka nende nõudlikkus avalike teenuste puhul. Kodanikud ootavad riigilt kvaliteetset avalike teenuste osutamist. Inimesed soovivad tasuta haridust, ravi, turvalisust, teede hooldust jne., avalikkusele vajalikke teenuseid on palju.

Avalike teenuste definitsioon on potentsiaalselt äärmiselt lai: kõiki avaliku sektori poolt pakutavaid teenuseid hõlmav. Kui ühiskonnason teemaks avalikud teenused, siis saavad ühiskonna liikmed erinevalt aru, millest konkreetselt jutt: kas päästeteenistuse korraldamisega seotud teenusest, blanketil avalduse esitamisest kohalikule omavalitsusele, tuludeklaratsiooni esitamisest, vanglateenusel, maksurevisjonist vm. Avalik teenus võib olla nii maksude kogumine, personaalne isikuteenus nagu sotsiaalnõustamine või lapsehoid, või mõni järelevalvetoiming. (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2013) Oluline on tagada ka see, et teenuseid osutatakse tõhusalt et saavutada eesmärgipärane tulemus. Rahalisi vahendeid peaks eraldama nii, et oleks õiglane jagunemine kõigi avalike teenuste vahel. (Ramakrishnan, 2013, p. 3)

Avalik teenus võib olla suunatud kõigile või konkreetsele sihtgrupile. Riigikontroll on märkinud, et avalikud teenused on võimalik põhimõtteliselt jaotada kahte suurde rühma (Vabaühenduste Liit EMSL, 2011):

1. Esiteks soodustavate haldusaktide andmine (näiteks toetuse määramine) ning õiguste kasutamiseks (näiteks valimistel hääletamine, enda kohta info ja avaliku info pärimine) ja kohustuste täitmiseks (näiteks maksude deklareerimine) keskkonna loomine.

2. Teiseks nii-öelda ehtsad avalikud teenused (näiteks jäätmekäitlus, vee- ja energiavarustus, ühistransport, arstiabi).

Kui inimestelt küsida mis on eluks vajalik, siis enamasti kuuleb vastuseks toit ja elukoht. Kuid järjest enam on inimkonnale oluliseks ka tervis. Ajakirjandus on täis erinevaid artikleid eluea pikendamisest (kuidas õigesti toituda, millist sporti teha, vitamiinide vajalikkusest jne.). Arstiteaduse areng ja mitmed muud tegurid on loonud olukorra, kus terviseteenus on oluline, tänu sellele inimene ka nõuab seda teenust. Kuna tervishoiuteenus on vajadus ja teenust soovivad kasutada samuti maksejõuetud, siis peab riik võtma selle finantseerimise enda kanda.

2013. aastal viis sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll läbi üleriigilise elanikkonnaküsitluse, mille eesmärgiks oli saada ülevaade elanike hinnangutest oma tervisele, Eestis pakutavale arstiabile ning teistele tervishoiuga seotud valdkondadele. Uuringu tulemusena selgus, et küsitlusele eelnenud aasta jooksul on oma terviseprobleemide tõttu mõne arsti poole pöördunud 78% Eesti 15-74-aastastest elanikest. (Saar Poll, 2013)

Tervishoiu tarbimine on kasvanud kogu maailmas. Seda seletatakse tervishoiu kui kauba eriliste omadustega, mille tarbimine sõltub pakkumisest, pakkumine aga omakorda ühiskonna arengust. Tervishoiu tarbimise kasvu on põhjustanud mitmesugused tegurid (Ulst, 1998, lk 145-146):

1. Arstiteaduse arenguga seotud tegurid. Arstiteadus on arenenud väga kiiresti, kasvanud on arstide arv ja tõusnud nende kvalifikatsioon, juurde tuleb üha täiuslikumat aparatuuri ja üha tõhusamaid ravimeid, tehakse üha keerulisemad operatsioonid.
2. Arsti positsiooni muutumisega seotud tegurid. Arstid on saavutanud ühiskonnas positsiooni, kus saavad kaasa rääkida tervishoiupoliitikas.
3. Majandusarenguga seotud tegurid. Sissetulekute kasvu ja tervishoiu kulutuste vahel on korrelatsioon. Rikkamad inimesed ja riigid kulutavad tervishoiule rohkem, rikkamate eluiga on üldiselt pikem, kasvab vanemate inimeste kontingent, kes tarbib tervishoiuteenust rohkem kui töövõimelises eas elanikkond.
4. Tervishoiuteenuse muutumine erakaubast avalikuks kaubaks. Oma olemuselt on tervishoid erakaup, sest seda ei saa tarbida konkurentsivõrd nagu avalikku kaupa. Iga tarbija lisandumisega kasvavad ka tervishoiukulud.

Eestis kehtestati ravikindlustusmaks 1992. aastal: sotsiaalmaksu määra tõsteti varasemalt 20%-lt 33%-ni. Maksuga loodi tervishoiule kindel finantseerimisallikas ja piiritleti tervishoiukulud sõltuvalt maksu laekumisest. Eestis ei tasu töövõtja ravikindlustusmaksu. Tema eest tasub tööandja. See muudab kindlustatud isiku kohustused ja mingil määral ka õigused ähmaseks. Pensionärid, lapsed, õpilased, töötud ja üliõpilased on võrdsustatud kindlustatutega. Esmane arstiabi on tagatud kõigile. (Ulst, 1998, lk 172 - 173)

2001. aastal loodi Eesti Haigekassa, mis korraldab ravikindlustust, et võimaldada kindlustatud isikutele ravikindlustushüvitisi. Eesti ravikindlustuse üheks eesmärgiks on maksta ajutise töövõimetuse rahalisi hüvitisi. Eesti ravikindlustus järgib solidaarsuse printsiipi: haigestumisel ei sõltu haigekassa tasutava tervishoiuteenuse maksumus sellest, kui palju on konkreetse inimese eest makstud sotsiaalmaksu. Tööd tegevate inimeste eest makstud sotsiaalmaksust tasub haigekassa ka nende inimeste tervishoiuteenuste eest, kes parasjagu ei tööta. (Eesti Haigekassa, kuupäev puudub a)

Kuni 30.06.2009. a kehtis Ravikindlustuse seadus (RaKS), mille kohaselt Haigekassa maksis kindlustatud isikule ajutise töövõimetuse hüvitist 80 protsenti statsionaarse tervishoiuteenuse osutamise korral ühe kalendripäeva eest. Õigus saada haigushüvitist tekkis töövõimetuslehel märgitud töö- või teenistuskohustuste täitmisest vabastuse teisest päevast alates. (Ravikindlustuse seadus, 2015)

01.07.2009.a jõustus RaKS muudatus, mille kohaselt Haigekassa maksab kindlustatud isikule ajutise töövõimetuse hüvitist ühe kalendripäeva eest 70% ühe kalendripäeva keskmisest tulust. Õigus saada haigushüvitist tekib töö- või teenistuskohustuste täitmisest vabastuse üheksandast päevast alates. (Ravikindlustuse seadus, 2015) Haigekassa kulude kärpimiseks suurendati kindlustatu omaosalust ja toodi juurde tööandja kohustus haigushüvitise kulude osaliseks kandmiseks - tööandja maksab haigushüvitist neljandast kuni kaheksanda päevani (Eesti Haigekassa , kuupäev puudub c).

Selleks, et teha kulutusi ravikindlustusse ja teistesse valdkondadesse on vaja saada tulu riigieelarvesse. Eelarve on finantsplaan, rahaline plaan, kalkulatsioon, eeloleva perioodi tulude (sissetulekute) ja kulude (väljaminekute) arvestus, plaanide ja oodatavate tulemuste esitus rahalises väljenduses; arvuline programm, millest juhitudakse tehingute sooritamisel

(Ulst, 1996, lk 13). Nii nagu inimesed kalkuleerivad ja planeerivad oma kulusid - tulusid, teeb seda ka riik. Kui ei ole head ja korralikku finantsplaani laostume me ise ja niisamuti ka riik.

Riigieelarvel on igas riigis täita eelkõige finantspoliitiline funktsioon, s.t. finantseerida valitsuse kavandatud programme ja muude valitsuse funktsioonide täitmist. Finantspoliitilised eesmärgid on ajapikku muutunud. Liberaalse turumajanduse puhul jäi riigi ülesandeks korra ja kaitse tagamine. Riigi tulud pidid liberaalse majanduspoliitika puhul võimaldama ainult kulusid katta. Seejuures pidi olema maksukoormus võimalikult väike ja õiglaselt jaotatud. (Ulst, 1996, lk 97-98) Nüüdseks on asjad muutunud, riigi tulud ei ole ainuüksi fiskaalse funktsiooni täitjad. Riigi arenguga on tekkinud lisaks riigikaitsele ka sotsiaalsed probleemid, mis vajavad samuti rahastamist.

Riigieelarve näitab, kuidas raha jagada, kui palju eurosid saab anda haridusele, meditsiinile, piirivalvele, politseile, sõjaväele, tuletõrjele ja paljude teiste avalike teenuste osutamiseks. Eelarve on seega üks olulisemaid vahendeid riigi juhtimiseks. Riigieelarve on ühtlasi ka valitsuse tulude plaan. Valitsus prognoosib riigieelarves, kui palju peaks riigikassasse raha laekuma. (Sillaots, kuupäev puudub) Riigieelarve on alati tasakaalus, sest riik ei saa rohkem kuludesse kanda, kui on tulusid.

Riigieelarve koostamise aluseks on põhiseadus, riigieelarve seadus ning iga-aastaselt koostatav rahandusministri määrus. Välimuselt on riigieelarve seadus lihtne umbes 30-40 leheküljeline dokument, kus on üles loetud kõik riigi tulud, kulud ning finantseerimistingimused antud aastal. (Sillaots, kuupäev puudub)

Eesti riigieelarve eelnõu koostamise aluseks on riigi eelarvestrateegia (edaspidi RES). Riigieelarve koostamine kestab terve aasta või kauemgi. Valitsusasutused alustavad järgmise aasta eelarve koostamist juba eelneva aasta alguses. Jaanuarist maini koostatakse aastase riigieelarve aluseks olevat RESi järgmise nelja aasta kohta, mille valitsus mai lõpuks heaks kiidab. (Sillaots, kuupäev puudub)

Augusti lõpus valmib rahandusministeeriumis igal aastal suvine majandusprognoos, mis annab eelarvele lõplikud piirid – see sisaldab hinnanguid nii lähemate aastate majanduskasvule, inflatsioonile, maksude laekumisele kui olukorrale ekspordis-impordis ja tööjõuturul. Prognoosi valmimise ja ministeeriumide vaheliste läbirääkimiste järel leiavad

augusti lõpul-septembri algul aset ka ministritevahelised läbirääkimised, kus otsitakse lahendusi viimastele küsimustele. Tavaliselt esitab rahandusministeerium esialgse nägemuse riigieelarvest valitsusele augusti lõpus või septembri alguses. Valitsus arutab riigieelarve eelnõusse jõudnud tegevusi ja rahasummasid ning võib neid muuta vastavalt oma eelistustele, kokkulepetele või kujunenud olukorrale. (Sillaots, kuupäev puudub)

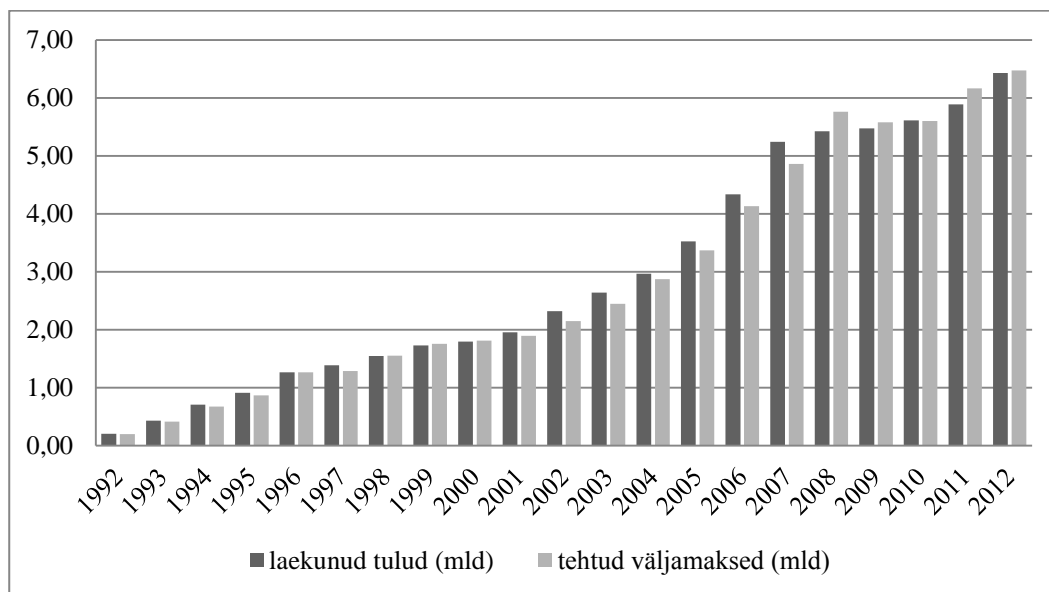
Valitsuse otsuste järel kiidab Vabariigi Valitsus eelnõu heaks ning esitab selle Riigikogule hiljemalt kolm kuud enne eelarveaasta algust ehk septembri lõpuks. Riigikogus läbib riigieelarve kolm põhjalikku arutelu. Vastavalt seadusele peab Riigikogu eelarveprojekti heaks kiitma enne järgneva aasta märtsikuud, vastasel juhul läheb Riigikogu laiali ning korraldatakse erakorralised valimised. (Sillaots, kuupäev puudub) Riigieelarve arutelud on olnud ajakirjanduse tähelepanu all aastaid, see annab omakorda võimaluse erakondadele teineteise halvustamiseks.

Riigieelarves planeeritud kuludel on alati ka määratud kindel katteallikas (st. mis tululiigi arvel vastav kulu tehakse). Enamuse kulude katteallikana on planeeritud muud või määramata allikad ehk näiteks 2011. aastal 81,1% kulusid kaetakse peamiselt maksutulude arvelt. Teise suurema osa moodustavad välisvahendid (enamuses Euroopa Liidult saadavad vahendid), mille osakaal 2011. aasta eelarves on 16,6%. Ülejäänud katteallikate (muud toetused – näiteks pärandused; majandustegevusest laekunud tulud – tulu mis riigiasutus ise teenib erinevate teenuste pakkumisega; riigisisesed tehingud – tulu mis saab riigiasutus teiselt riigiasutuselt – näiteks maavalitsused maksavad välja erinevaid sotsiaaltoetusi mis neile eraldatakse Sotsiaalkindlustusametilt) osakaal on väikene – 2011. aastal kokku 2,3% eelarvest. (Rahandusministeerium, kuupäev puudub)

Riigieelarve tulud koosnevad maksutuludest ja mittemaksulistest tuludest. Maksutuludest laekuvad riigieelarvesse juriidilise isiku tulumaks, osa füüsilise isiku tulumaksust (teine ja suurem osa füüsilise isiku tulumaksust kantakse edasi kohalikele omavalitsustele), sotsiaalmaks, käibemaks, aktsiisid (kütuse-, alkoholi-, tubaka-, elektri- ja pakendiaktsiis), hasartmängumaks, tollimaks (75% tollimaksust kantakse edasi Euroopa Liidu eelarvesse) ning raskeveokimaks. Riiklikest maksudest laekub maamaks täies ulatuses omavalitsusüksuste eelarvesse. (Rahandusministeerium, kuupäev puudub)

Mittemaksuliste tulude liikideks on kaupade ja teenuste müük (riigilõiv, laekumine majandustegevusest, muu kaupade ja teenuste müük), toetused (välisvahendid, laekumised

riigiasutustelt, muud toetused), materiaalsete ja immateriaalsete varade müük (nt maa müük ja hoonete ja rajatiste müük), tulud varadelt (nt intressitulud, omanikutulu varadelt, üüri- ja renditulud mittetoodetud põhivaradelt) ja muud tulud (nt trahvid ja saastetasud). (Rahandusministeerium, kuupäev puudub) Riigieelarve tulud ja kulud on aastate lõikes olnud erinevad. Majanduskriisi aegadel oli eelarvesse laekunud tulusid vähem kui väljamakseid ja see jada on jätkunud ka järgmistesse aastatesse (vt joonis 1).

Joonis 1. Riigieelarvesse laekunud tulud ja tehtud väljamaksed 1992-2012 (miljard eurot) (Rahandusministeerium, kuupäev puudub)

Maksude kogumine, maksusüsteem, avalikud teenused, riigieelarve, see kõik on vajalik avaliku elu organiseerimiseks. Selleks, et riigieelarvesse laekuks maksutuluseid on maksude maksmine kohustuslik. Sellel lihtsal põhjusel, et vabatahtlikult suur osa inimestest makse ei maksaks. Osa inimesi arvab, et sellest ei sõltu midagi, kui tema jätab maksu maksmata. Ja neid, kes teiste kulul elada tahavad on liiga palju. Tänu maksude laekumisele saab riik pakkuda avalikke teenuseid, mis omakorda tõstab ühiskonna heaolu.

Kokkuvõtvalt selgus, et avalik teenus võib olla suunatud kõigile või konkreetsele sihtgrupile. Avalikest teenustest tervishoiu tarbimine on kasvanud kogu maailmas. Eesti ravikindlustuse üheks eesmärgiks on maksta ajutise töövõimetuse rahalisi hüvitisi. Riigieelarvel on igas riigis täita eelkõige finantspoliitiline funktsioon, s.t. finantseerida valitsuse kavandatud programme ja muude valitsuse funktsioonide täitmist. Riigieelarve näitab, kuidas raha jagada, kui palju eurosid saab anda haridusele, meditsiinile, piirivalvele, politseile, sõjaväele, tuletõrjele ja paljude teiste avalike teenuste osutamiseks.

2. MAKSUDEST KÕRVALEHOIDUMISE MÕJU

2.1 Maksudest kõrvalehoidumine ja meetmed nende vähendamiseks

Kuna maksud on kehtestatud avalikkuse huvides, siis on maksude korrapärase laekumine väga oluline. Maksude laekumisest sõltub kogu riigi käekäik ja areng. Isikud, kes hoiduvad kõrvale maksudest elavad ebaausalt teiste maksumaksjate arvelt. Seega peaks olema võitlus maksupettuste osakaalu vähendamiseks kõikide maksumaksjate huviorbiidis. Tahtlik maksudest kõrvalehoidumine on seadusega karistatav tegu.

Tänapäeva maksuõigus pakub maksumaksjale üsnagi suurel hulgal seadusliku maksuplaneerimise (maksude säästmine, optimeerimine jne) võimalusi mitmesuguste maksusoodustuste ja muude sarnaste hüvede näol. Nii võib maksumaksja kasutada ära seda, et eri palgatulu ja ettevõtluse vorme maksustatakse erinevalt – näiteks on võimalik füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsedes teha oma tuludest mahaarvamisi, mida palgatulust ei saa teha. (Lehis, 2013, lk 149)

Legaalse maksuplaneerimisega on tegemist niikaua, kui maksumaksja poolt valitud tehingu või toimingu vorm vastab tema majandustegevuse tegelikule sisule. Aga kui vormistatakse füüsilisest isikust ettevõtjateks töötajad, kes tegelikult jätkavad töötamist tööandja kontrolli all, siis on tegemist maksukohustusest kõrvalehoidumisega ning maksuhalduril on õigus kvalifitseerida „ettevõtja“ tulu ümber palgatuluks. (Lehis, 2013, lk 150)

Maksudest kõrvalehoidumine on lai mõiste, mida võidakse tõlgendada erineval kujul, kuid mis viitab tahtlusele. Teadmatus legaalsuse ning mittelegaalsuse vahel tekib sellest, et puudub eestikeelne erialakirjandus või see on väga napisõnaline, mis ei anna õiget arusaama teksti olemusest. Seaduslikkuse ning ebaseaduslikkuse vahel on kitsas piir, sellepärast on oluline termineid eristada. Raskus seisnebki aru saamises, kus jookseb piir lubatud planeerimise ja keelatud kõrvalehoidumise vahel. (Lehiste, 2013)

Põhiseaduse § 113 ja MKS § 4 lõike 2 kohaselt on maksumaksja kohustatud maksma ainult maksuseaduses ettenähtud makse seaduses sätestatud määrades ja korras. MKS § 31 lõike 2 järgi tekivad maksunõuded ja -kohustused seaduses sätestatud tingimuste saabumisel. Eelnevast selgub, et maksukohustus tekib seaduses sätestatud tingimuste saabumisel, kuid seni, kuni ei ole saabunud seaduses sätestatud tingimus, puudub maksukohustus. Seega on maksukohustust võimalik vältida, kui välditakse maksukoosseisu realiseerimist. Isik, kes ei saa tulu, ei kogu vara ega tee kulutusi, väldib maksevõimega seotud maksukoosseise ning seetõttu ei pea maksma ka vastavaid makse. Sellisel juhul ei ole tegemist maksudest kõrvalehoidumisest MKS § 84 mõttes. (Lopman, 2015)

Enamasti mõeldakse kõrvalehoidumise all tahtlikku tegu, mille puhul isik käitub teadvalt ebaausalt ja millega ebaseaduslikult vähendatakse juba tekkinud maksukohustust. Millegipärast on jäänud inimestele väärarvamus, et maksude kõrvalehoidumisega on tegemist kui millegi legaalsega, mille eesmärgiks on maksukoormuse vähendamine, kasutades selleks legaalseid võtteid, nagu maksude säästmine, optimeerimine jms. (Lehiste, 2013)

On veel teisigi põhjuseid, miks valitsuse maksutulu varieerub aasta-aastalt. Kuid üldiselt on peamised põhjused muutused majandustegevuses (tööhõive, kaupade, teenuste müük jne) ja ka maksuõiguses (maksumäärade muutused, erandid jne). Majanduskriisil oli suur mõju maksutulule aastatel 2009-2012, kuigi esimesed mõjud ilmnisid juba 2008. aasta kolmandast kvartalist. Isegi absoluutarvestuses langes maksutulu EL-s ja euroalal 2008 ja 2009 aastal. (Eurostat, 2014)

Majanduslanguse ajal ja ka pärast seda oli vajalike tulude kogumine kulude katteks paljudele riikidele tõeline väljakutse, seda ka Eestile. Majanduslanguse ajal aastatel 2008 – 2010 suurenesid maksuvõlad Eestis 91%. (Randlane, 2012, p. 90) Majanduslangus on aeg, kus tekib suurem risk, et inimesed hoiduvad kõrvale maksude maksmisest. Selline käitumine annab rohkem tööd maksuhaldurile, mis omakorda tõstab avalike teenuste kulutusi, sest maksude sissenõudmine on aeganõudev protsess.

Hinnangute kohaselt jäävad ELi liikmesriigid ilma kümnetest miljarditest maksuparadiisidesse paigutatud eurodest. Maksupettus ja maksudest kõrvalehoidumine piiravad valitsuste suutlikkust koguda tulu ning pidada kinni majanduspoliitika kavadest. Õiglase ja võrdsusel põhineva maksusüsteemi loomine tagaks selle, et kõik, alates

lihttöötajatest ja lõpetades rahvusvaheliste ettevõtetega, annaksid õiglase panuse riigi rahandusse. (Euroopa Komisjoni, 2013a)

Maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidumisega on vaja võidelda nii liikmesriigi, ELi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Euroopa integratsiooniprotsessi tulemusena on kõigi liikmesriikide majandus omavahel tugevamalt integreeritud, piiriüleste tehingute maht on suur ning vähenenud on piiriüleste tehingute kulud ja riskid. Selleks et liikmesriigid saaksid paremini võidelda maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidumise vastu, on EL töötanud välja mitmekülgse vahendite komplekti. (Euroopa Komisjon, 2013b)

Komisjon on välja töötatud teabevahetuseks elektroonilised vormid ja turvalised sidekanalid. Teabevahetus on võimalik ainult spetsiaalse infotehnoloogiatoega. Hoiuste intresside maksustamise direktiivi kohase teabe automaatseks vahetamiseks on komisjon töötanud välja elektroonilised standardvormid ja sidekanalid. Neid on vaja pidevalt ajakohastada ja laiendada, et need hõlmaksid ka halduskoostöö direktiivis käsitletud muud liiki tulu. (Euroopa Komisjon, 2013b)

Euroopa Liidu vahendid võitluseks maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidumisega (Euroopa Komisjon, 2013b):

1. Otsese maksustamisega seotud halduskoostöö direktiiviga on ette nähtud, et 2015. aastal hakatakse vahetama kättesaadavat teavet automaatselt veel viies valdkonnas (töötajahüvitised, juhtide tasud, muude ELi õigusaktidega hõlmamata elukindlustustooted, pensionid ning kinnisomand ja kinnisvaratulu).
2. Alates 2012. aastast kehtib käibemaksualase halduskoostöö määrus. Selle määрусega, mis seab ELi teerajaja rolli, reguleeritakse korda, mille alusel liikmesriikide maksu- ja tolliametid koguvad ja vahetavad omavahel käibemaksualast teavet. Ühtlasi täiustatakse määрусega käibemaksukohustuslasi ja nende ühendusesiseseid tehinguid käsitlevaid andmebaase, et avastada ja vähendada maksupettust selles valdkonnas.
3. Alates 2010. aastast kehtib uus direktiiv vastastikuse abi kohta maksude sissenõudmisel. Sellega parandatakse liikmesriikide võimet koguda makse piiriüleselt. Direktiiviga antakse luba võtta teistes liikmesriikides täitemeetmeid ja luuakse paremad võimalused kasutada seal ettevaatusabinõusid, et nõuda maksumaksjatelt sisse aegsasti tasumata nõuded.

4. 2012. aasta juulis esitas komisjon ettepaneku käibemaksupettusega võitlemiseks ette nähtud kiirreageerimismehhanismi kohta. Üks kõige levinumaid piiriülese käibemaksupettuse võtteid on ühenduse vaheltvõtivate ettevõtjatega pettus („karusellpettus”). Komisjoni välja pakutud mehhanism hõlmab kiirmenetlust, mille puhul komisjon annab liikmesriikidele erandjuhul ühe kuuga loa meetmete võtmiseks, kui nad avastavad ühendusesisestes tehingutes ulatusliku käibemaksupettuse.
5. 2009. aastal esitas komisjon käibemaksu pöördmaksustamise direktiivi ettepaneku, mis võeti 2010. aastal osaliselt vastu (ainult CO2-saastekvootide puhul). Direktiivi ettepaneku ülejäänud sätete vastuvõtmine võimaldaks liikmesriikidel kohaldada pöördmaksustamist ka teatavate kauba- ja teenuseliikide suhtes, mille puhul mitmes liikmesriigis esineb teadaolevalt karusellpettusi.
6. Komisjon võttis 2012. aasta detsembris vastu maksudest kõrvalehoidumise ja maksustamise vältimise vastase tegevuskava, mis hõlmab 30 meetet ja milles käsitletakse nii eraisikuid, ettevõtjaid kui ka nõuetele mitte vastavaid jurisdiktsioone. Tegevuskava elluviimise juhtimiseks käivitas komisjon hea maksuhaldustava platvormi, mis ühendab valitsusi, valitsusväliseid organisatsioone ja ettevõtjaid.
7. 2013. aasta veebruaris tegi komisjon ettepaneku ajakohastada rahapesu vastase võitluse ja rahaülekannete raamistikku, et laiendada selle ulatust ning võtta arvesse uusi ohte ja nõrku kohti ning tugevdada sel viisil ELi olemasolevaid eeskirju. Ettepanekuga nähakse lisaks ette selgem mehhanism ka juriidilise isiku kaudu kasu saavate omanike kindlakstegemiseks. Praegu on ettepanek läbivaatamisel Euroopa Parlamendis ja nõukogus.
8. Uued ELi eeskirjad pankade kapitalinõuete kohta muudavad rahvusvaheliste pankade toimingud läbipaistvamaks. Seejuures peavad finantsasutused avaldama veel kuus näitajat (sealhulgas käive, kasum ja maksud) iga liikmesriigi ja muu riigi puhul, kus nad tegutsevad. Alternatiivsete investeerimisfondide juhte käsitleva ELi õigusaktiga nähakse samuti ette olulised tingimused, mis fond peab maksunormide täitmise ja koostöö alal täitma, enne kui seda saab ELis turustada.
9. Hiljuti ELi raamatupidamiseeskirjades kokku lepitud muudatustega kehtestatakse riigipõhise aruandluse süsteem. Eeskirjad puudutavad ELi suuri eraettevõtteid ning ELi börsil noteeritud nafta-, gaasi-, mäetööstus- ja metsaraiesektori ettevõtteid. Rahvusvaheliste äriühingute aruandlus maksude, litsentsitasude ja preemiade kohta, mida nad maksavad nendele riikidele, kus nad tegutsevad, on maksualase

läbipaistvuse ning korrupsiooni- ja rahapesuvastase võitluse seisukohast oluline samm.

On oluline, et riigid valiksid tõhusamaid meetmeid, et võidelda maksudest kõrvalehoidumise ja maksupettustega. Riigil on vaja kaitsta oma tulusid, et tagada üldsusele õiglane, usaldusväärne ja tõhus maksusüsteem. Selleks on vaja teha suuremaid jõupingutusi, ühendades meetmeid Euroopa ja ülemaailmsel tasandil. (Aghenitei, 2013, p. 40)

Umbes sama suur summa kui on kogu Euroopa Liidu eelarve järgmiseks seitsmeks aastaks - ehk triljon eurot, jääb Euroopa Liidu riikidel igal aastal tuluna saamata maksudest kõrvalehoidmise tõttu. Kuue ELi riigi rahandusministrid teatasid Dublinis, et tahavad maksudest kõrvalehoidmise vältimiseks senisest tihedamat koostööd teha. Laiendada automaatset infovahetust riikide vahel muulegi tulule kui intressitulule hoiustelt. (Äripäev, 2013) Maksupettused ja maksudest kõrvalehoidumine on ülemaailmne probleem ja ükski liikmesriik ei suuda lahendada seda üksinda.

Maksudest kõrvalehoidumine on laialt levinud nähtus, millega kaasnevad majanduslikud ja sotsiaalsed tagajärjed, see mõjutab suuresti kogu riigi maksutulu (Barone & Mocetti, 2009, p. 5). Üks põhjuseid on Eestis kõrge sotsiaalmaks, seetõttu on ka ümbrikupalkade osakaal suhteliselt kõrge. See on ka üks argument, miks ettevõtjad ei tõsta töötajate palka. Et neid probleeme vähendada on arutatud erinevaid võimalusi sotsiaalmaksu muutmiseks, sealhulgas ka sotsiaalmaksu ülempiiri kehtestamist, aga see ei aitaks madalamate palkadega ettevõtteid ja nende osakaal on Eestis üsna suur.

Ümbrikupalka saanud töötajate osakaal 2013. aastal langes natuke: kui 2012. aastal sai kõigest töötasu teenivatest inimestest ümbrikupalka 12%, siis 2013. aastal oli neid 11%. Samas suurenes 19%-ni (ümbrikupalga saajatest) nende töötajate osakaal, kes said kogu oma sissetuleku illegaalselt (2012. aastal oli neid 10%). (Eesti Konjunktuuriinstituut, kuupäev puudub)

Varasemalt on uuritud ka miinimumpalga ja maksudest kõrvalehoidumise mõju. Selgus, et kirjandus on palju keskendunud eelkõige üksikisiku tulumaksule ja maksudeklaratsioonidele. Uuringu arvutuste kohaselt on vastastikmõju maksudest kõrvalehoidumise ja miinimumpalga vahel olemas. Ja see mõju on põhjus, mis annab tõuke tötmaks miinimumpalga alammäära. (Tonin, 2007, p. 7)

Isiku suhtumist maksude tasumisse, tema arusaamu ja norme ning motivatsiooni võib väljendada terminiga “maksumoraal”. Erialakirjanduses mõistetakse maksumoraali all isikule omast motivatsiooni makse maksta, mis on kui individuaalne valmisolek või moraalne kohustus või uskumus sotsiaalsesse panusesse maksude tasumise tulemusena. Maksumoraali tõlgendatakse ka kui arusaamist moraali printsiipidest ja väärtustest, et isikutel on kohustus makse maksta. (Lillemets, 2009)

Maksundus on valdkonnaks, millega igaüks meist kokku puutub. Kõik me maksame makse ja kõik me sooviksime seda teha vähem, kui oleme kohustatud. Loomulikult saadakse aru, et kokkuvõttes on riigile ja ühiskonnale kahjulik maksudest kõrvalehoid. Kuid üksikisiku tasandil pole suur osa inimestest selle vastu. Riigi ülesandeks on luua efektiivne süsteem, mis aitaks vältida ebaseaduslikku maksude mittemaksmist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et maksudest kõrvalehoidumine on lai mõiste, mida võidakse tõlgendada erineval kujul, kuid mis viitab tahtlusele. Maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidumisega on vaja võidelda nii liikmesriigi, ELi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Hinnangute kohaselt jäävad ELi liikmesriigid ilma kümnetest miljarditest eurodest maksudest kõrvalehoidumise ja maksupettuste tulemusena. Selleks et liikmesriigid saaksid paremini võidelda maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidumise vastu, on EL töötanud välja mitmekülse vahendite komplekti. Komisjon on välja töötatud teabevahetuseks elektroonilised vormid ja turvalised sidekanalid.

2.2 Maksudest kõrvalehoidumise mõju riigieelarvele ja avalikele teenustele

Maksudest kõrvalehoidumine on ülemaailmne probleem ja sellega tegeletakse koguaeg aktiivselt. Eestis on sotsiaalmaks üks maksudest kõrvalehoidumise põhjustajaid. Kuna Eestis tasuvad sotsiaalmaksu tööandjad töötajate palgafondilt, siis ei taju töötaja makse olulisust.

Maksudest kõrvalehoidumisel töötasudelt saab töötaja lisahüve tulumaksu näol ja ettevõtja sotsiaalmaksu maksmata jätmise eest. Praeguse miinimumpalga pealt, mis on 390 eurot, saab tulumaksu pealt säästu ligikaudu 45 eurot. Täna Eestis, kus madalapalga saajate osakaal on üsna suur on see summa piisavalt suur argument andmaks nõusolek ümbrikupalgaks.

Sotsiaalmaksul on suur osakaal kogu maksutuludest (vt lisa 1), seega on selle maksmine riigi arengu ja inimeste heaolu jaoks oluline.

Hinnanguliselt on püütud välja tuua maksukahju, mis võis olla aastal 2014. Eesti krooniaegsed andmed teisendas autor ümber eurodeks, kasutades kurssi 15,6466 (Eesti Pank, 2010). Hinnangu andmiseks on võetud arvesse maksmata jäetud sotsiaalmaks ja sellest tulenevalt tervisekindlustuse osa. Eesti Statistika andmetel oli 2013 aastal palgatöötajate arv 564 900, aastal 2014 oli neid 567 900. Varasemate uuringute põhjal oli ümbrikupalga saajate osakaal aastal 2013 11%, mis teeb ümbrikupalga saajateks 62 469 isikut (vt tabel 1). Kuna aasta 2014 kohta andmed puuduvad on prognoositud ümbrikupalga saajate osakaaluks 9%, võttes arvesse erinevate õigusaktide muudatusi (töötamise register), mille tõttu peaks ka ümbrikupalkade osakaal vähenema. Lähtudes Eesti Statistika andmetest on prognoosi kohaselt 2014. aastal ümbrikupalga saajate osakaal 51 111.

Tabel 1. Isikud, kes on saanud ümbrikupalga 2013-2014 (isikut) (Statistikaamet, 2014; autori arvutused)

Aasta	Palgatöötajad	Ümbrikupalga saajad
2013	564 600	62 469
2014	567 900	51 111

Ümbrikupalk mõjutab otseselt sotsiaalmaksu laekumist, kui aastal 2013 jäi selle tõttu sotsiaalmaksu laekumata üle 90 miljoni euro (vt tabel 2), siis prognoosi kohaselt on aastal 2014 selleks ligikaudu 79 miljonit eurot.

Tabel 2. Ümbrikupalga maksmisega kaasnev maksukahju (miljon eurot) (Eesti Konjunktuuriinstituut, kuupäev puudub; Statistikaamet, 2014; autori arvutused)

Aasta	Sotsiaalmaksu kaotus	Tervisekindlustuse osa
2013	90,63	35,71
2014	78,68	31,0

Prognoosiks on eeldatud, et igale ümbrikupalga saajale maksti Eesti keskmist brutopalka, mis arvutuste kohaselt oli 2014. aastal oli 1014 eurot. Kuna Eesti Statistika pole aasta keskmist veel avaldanud on arvatud kvartali keskmine palk (vt lisa 2). Arvesse on võetud ka eelnevate uuringute info, kus varjatud töötasu moodustas 2013 aastal keskmiselt 39% neto töötasust, 2014. aastal on selleks protsendiks hinnanguliselt 37%. Eeltoodud andmete põhjal on välja arvatud hinnangulised maksukahjud sotsiaalmaksu ja tervisekindlustuse näol.

Hinnangu andmiseks on arvatud välja 2014. aasta võimaliku maksukahju alam- ja ülempiir, jättes varjatud töötasu protsendi neto töötasust samaks 37% (vt tabel 3). Hinnanguliselt on minimaalne maksukahju sotsiaalmaksu mittelaekumisest riigile 2014. aastal 61,2 miljonit eurot ja ülempiir 96,17 miljonit eurot. Sellest ravikindlustusse kaotus vastavalt 24,11 miljonit eurot ja ülempiir 37,89 miljonit eurot.

Tabel 3. Ümbrikupalga maksmisest tulenev maksukahju alam- ja ülempiir (miljon eurot) (Eesti Konjunktuuriinstituut, kuupäev puudub; Statistikaamet, 2014; autori arvutused)

Maksukahju	Ümbrikupalga saajate osakaal		
	7%	9%	11%
Sotsiaalmaksu kahju	61,20	78,68	96,17
Ravikindlustuse kahju	24,11	31,0	37,89

Kuna maksukuulekus ja teadmine maksude vajalikkusest on üks maksude laekumise mõjutajaid, koostati töö analüüsimiseks poolstruktureeritud küsitlusankeet (vt lisa 3) gümnaasiumi õpilastele. Küsitluse eesmärk on uurida õpilaste teadlikkust maksusüsteemist ja selle vajalikkusest ning riigi poolt pakutavatest avalikest teenustest.

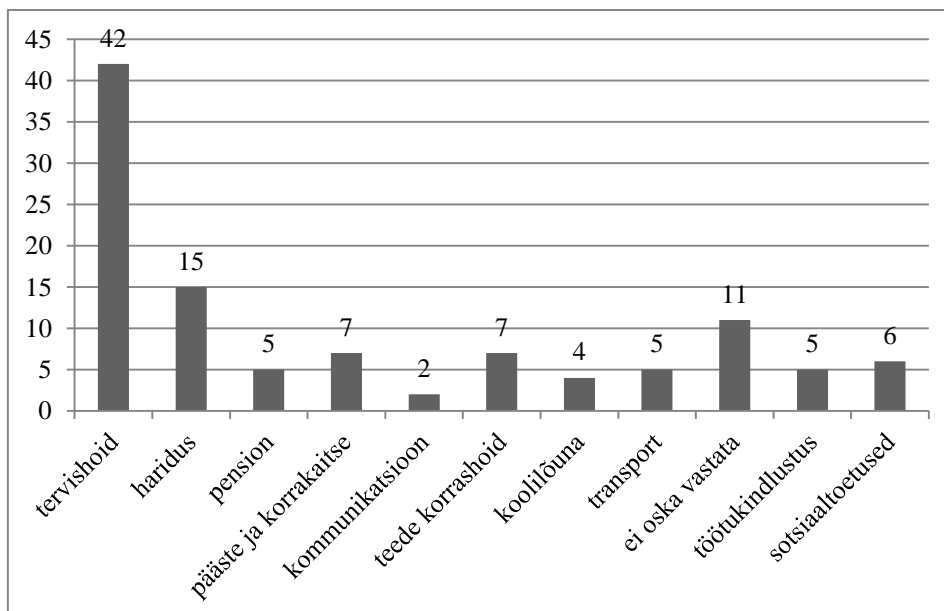
Valimiks on gümnaasiumi õpilased, kuna nemad on tulevased potentsiaalsed maksumaksjad. Peale gümnaasiumi lõpetamist lähevad osad isikud kohe tööle ja seetõttu on oluline nende teadlikkus maksude vajalikkusest. Küsitlusankeet on veebipõhine ja koosneb 5 küsimusest. Andmete kogumiseks saadeti kiri kooli meiliaadressile vastamiseks 25 erinevasse Eestimaa gümnaasiumi. Gümnaasiumide valikul sai otsustavaks kooli asukoht, et vastajad oleksid Eestimaa erinevatest kohtadest. Küsitlusele vastas 24 meessoost isikut ja 40 naist, vastanute keskmine vanus on 17,7 aastat.

Vastanutest 89% peab maksude maksmist vajalikuks, 6% ei pea makse oluliseks ja 5% ei oska seisukohta võtta. Paludes põhjendada oma valikut maksude vajalikkuse kohta olid arvamused erinevad. Need, kes ei osanud vastust anda tõid põhjenduseks selle, et maksud on aegade algusest loodud allutama masse ning võivad rahvale (maksjale) toimida vägagi muserdavalt. Veel usuvad vastanud, et riiki saab üleval pidada ka maksuvabalt, hetkel ei oskavat riik selle rahaga ümber käia. Eitavalt vastanud isikud leidsid, et maksude maksmisel ei ole mingit mõtet ja maksukoormus on liiga suur.

Suur osa vastanuist leiab siiski, et maksude maksmine on vajalik ja kasulik eelkõige riigieelarve täitmiseks. Osad vastanutest arvasid, et maksude maksmine on vajalik selleks, et

riik saaks maksta palka avaliku sektori töölistele ja pakkuda inimestele erinevaid hüvesid, pensionid, arstiabi, haridust jne. Oli ka neid, kes pidasid maksude maksmist oluliseks, sest see on seadusega sätestatud ja mittemaksmisel tuleb probleeme Maksu- ja Tolliametiga. 67,2 % vastasid, et nende sugulane on saanud ümbrikupalka. See on kõrge number ja näitab seda, et Eestis on probleem ümbrikupalga maksmisega. Küsimusele „Kas pooldad sotsiaalmaksu langetamist, saades palgale lisa ja makstes ise tervisekindlustust?“ vastas 22% jaatavalt, 27% eitavalt ja 51% ei oska küsimusele vastata.

Paludes nimetada avalikke teenuseid, mida saadakse riigilt oli pakutud teenuste hulgas esikohal tervishoiuteenused (vt joonis 2). Kõik tervisega seonduv (haigla, hambaravi, perearst jne) on tehtud ühtseks grupiks tervishoiuteenuseks, erinevaid tervisega seonduvaid teenuseid pakuti välja 42-l korral. Vastanud oskavad ära mainida ka hariduse 15 korral ja sellega seoses koolilõuna, mis paljudes koolides on tasuta. Samuti ei ole unustatud teede korrashoidu ja tänavavalgustuse tähtsust, mida pandi kirja 7 korral, sama palju on ära märgitud pääste- ja korrakaitseteenused. Pääste- ja korrakaitseteenused on pandud ühte gruppi, samuti tänavate korrashoid ja tänavavalgustus. Kommunikatsiooniteenustest oli ära nimetatud televisioon ja raadio. Veel teati avalikke teenuseid nagu: pensionikindlustus, töötuskindlustus, transport, töötuskindlustus ja erinevad sotsiaaltoetused. Oli välja pakutud ka erinevaid üritusi, näiteks Eesti Vabariigi aastapäeva paraad. Vastajatest 17% ei osanud küsimusele vastata.

Joonis 2. Vastanute poolt pakutud avalikud teenused (isikut) (Autori koostatud küsitluse tulemuste põhjal)

Uuringu tulemusena selgus, et paljud teavad riigi poolt pakutavat tervisekindlustus teenust ja seda pakuti ka kõige rohkem. Kuna sotsiaalmaksust läheb 13% ravikindlustusse, siis ei tohiks maksu maksmata jätmise nii järelemõtlematult suhtuda, sest iial ei tea, millal arstiabi vaja on. Küsitluse tulemusena selgus ka, et ümbrikupalga saajate osakaal on üsnagi suur, üle poole vastanute sugulastest on saanud või saab ümbrikupalga. Haigestumise korral on tunda ka maksu maksmise vajalikkust, sest ilma tervisekindlustuseta on raviteenus üsnagi kallis.

Eestis on maksud kõige suurem eelarve tuluallikas. Seega mida vähem makse laekub, seda raskem on riigil ennast ära majandada. Maksutuludest on suur osakaal sotsiaalmaksu laekumisel (vt lisa 4), samamoodi on suured kulutused sotsiaalkindlustuseks. Riigi kulud liiguvad paralleelselt laekuvate tuludega, mida suuremad tulud, seda rohkem tehakse kulutusi.

Aastatel 2006 ja 2007 oli Eesti majanduses kasvuaastad, mida on näha ka riigieelarve tuludest. 2007. aastal on riigieelarvesse laekunud 4,8 miljardit eurot, millest maksutulused laekus kokku 4,3 miljardit, mis on 800 miljonit eurot rohkem, kui aastal 2006. Maksutulude kasv jätkus ka aastal 2008, kus maksutulused laekus riigieelarvesse 4,5 miljardit eurot, sealhulgas sotsiaalmaksu laekumine oli 2 miljardit eurot. Nii nagu paljusid teisi riike tabas ka Eestist peale buumiaega majanduskriis. Majanduskriis sai alguse 2008. aasta lõpul ja tagajärgi on tunda praeguseni. See kõik muidugi mõjutas ka riigieelarvet, kui aastal 2008 oli maksutulused 4,5 miljardit eurot, siis aastal 2009 olid tulud kokku ilma toetusteta 4,6 miljardit eurot. Maksutulud on hüppeliselt kasvanud aastal 2013, põhjuseks pole mitte niipalju suurem maksutulu vaid see, et aastal 2013 hakati riigieelarves kajastama kõiki maksutulused, kaasaarvatud neid, mida riigieelarves ei kasutata, näiteks kogumispensionimaksed, maamaks, töötuskindlustusmaks.

Sotsiaalkindlustus on see, mis on arenenud koos riigi arenguga ja tagab inimeste heaolu. Mida arenenum riik, seda suuremat sotsiaalset kaitset ta elanikele pakub ja seetõttu on ka Eestis sotsiaalkulud suured. Ravikindlustus omab meie elus sama suurt tähtsust nagu toit. Kõik sotsiaalmaksu laekumise tulud ravikindlustuseks, mis riik kogub, eraldab ta ka edasi ravikindlustuseks ja natuke enamgi veel (vt lisa 5).

Tervishoiukulud Eestis ühe elaniku kohta on võrreldes teiste riikidega suhteliselt madalad, mis on sarnased Ungari, Leedu ja Poolaga (vt lisa 6). Aastal 2006 olid Eestis tervishoiukulud elaniku kohta peaaegu 500 eurot, võrdluseks siia Soome, mis samal aastal kulutas elaniku

peale 2632 eurot. Samamoodi on suur erinevus aastal 2012, kus siis Eesti kulutused olid 773 eurot ja Soome 3236 eurot elaniku kohta. Vahe on suur, aga need näitajad ei ütle midagi kindlat selle kohta, millises riigis on inimesed tervemad ja kas tervishoid on kvaliteetsem. Suure erinevuse tagavad tervishoiuteenuste tehtud kulutused. Soomes on meditsiinitöötajate palk juba kordades suurem kui meil Eestis.

2011. aastast on sotsiaalmaksud ravikindlustusse suurenenud, samuti on suurenenud ravikindlustuse kulud. Ravikindlustuse rahastamiseks vajalik summa saadakse tööjõu maksustamisest. Seda kõike mõjutavad maksubaas, palkade kõrgem tase, sellest tulenevalt ka kõrgemad töövõimetuse hüvitised. Praeguseni on tööjõu maksustamise süsteem töötanud stabiilselt, kuid ohuks on tööjõu vähenemine. Paljud pered on kolinud Eestist välja paremat elu otsima, noored seavad endale eesmärgi minna välismaale õppima või tööle.

Kindlustatud isikute arv aastate lõikes on püsinud suhteliselt tasane (vt lisa 7), jäädes 1 280 000 piirimaile. Majanduskriisi aegu on isikute arv vähenenud, vahe 2009-nda ja 2013. aastal on 45 163 isikut, mis on märkimisväärne. Kindlasti on üheks põhjuseks ka väljaränne, mis majanduskriisi aegu oli suur.

Üks maksulaekumiste mõjutajaid on majanduskriis. Majanduskriisi ajal laekus maksutulu vähem. Selle põhjuseks võis olla suurenenud töötute osakaal, väljaränne, samuti soov säästa hoidudes maksudest kõrvale. Varasemate uuringute tulemusel oli 2009. aastal ümbrikupalga saajate osakaal 9%, mis on küll väiksem võrreldes eelneva aastaga, kus see oli 12%. Aga suurenenud oli töötajate osakaal, kelle neto töötasust moodustas ümbriku palk (2008 oli see 14% ja aastal 2009 oli 26%). Vähene maksude laekumine majanduskriisi tõttu andis põhjuse muutmaks ka mõningaid õigusakte. Aastal 2009 muudeti Haigekassa kulude kärpimiseks RaKS seadust.

Aastatel 2005 kuni 2009 juuli, mil kehtis vana RaKS, tõusis nii haigekassa poolt väljastatud kui ka hüvitatud lehtede arv aastate lõikes kuni 2008 aastani (vt tabel 4). Alates 2009 aastast, mil seadusemuudatus kehtima hakkas, on vastavad arvud langenud kuni 2010. aastani ning seejärel uuesti tõusma hakanud kuni 2013. aastani. Aastatel 2008 - 2010 oli kindlustatutele väljastatud lehtede arv vähenenud enam kui 220 000, mis on väga suur langus. Sarnaselt haiguslehtede arvu muutusele on ka haigekassa poolt välja makstud hüvitise summa enne muudatust tõusnud kuni 2008 aastani. 2009 aastal maksti kindlustatutele välja 76 188 000 eurot, kuid 2010 aastal kõigest 33 175 000 eurot. 2010.a väljamakse langes võrreldes aastaga

2009 rohkem kui 50%. Viimastel aastatel on hüvitise summa stabiilselt kasvanud. See võib olla tingitud ka keskmise brutopalgast kasvust.

Tabel 4. Töövõimetushüvitiste kulud 2006-2007 aasta (Eesti Haigekassa, kuupäev puudub c; autori koostatud)

Töövõimetushüvitiste kulud	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Haigushüvitis								
Haigekassa poolt hüvitatud lehtede arv						202 102	201 753	220 929
Kindlustatutele väljastatud lehtede arv kokku	469 274	508 428	470 950	339 740	246 737	293 136	293 675	325 335
Haigekassa poolt hüvitatud päevade arv	5 751 163	6 209 512	6 354 414	4 708 595	2 332 976	2 698 258	2 742 257	2 915 972
Haiguspäevade arv kokku	-	-	-	4 884 728	3 213 757	4 259 987	4 313 698	4 647 481
Haigekassa poolt makstud hüvitise summa (tuh eurot)	61 208	78 121	94 241	76 188	33 175	35 943	37 546	42 421

Nende tulemuste põhjal võiks arvata, et inimesed käivad ka haigena edasi tööl, kartes jääda ilma rahast, mis nad eemalolekuga kaotavad. Kuid selline tegu võib viia rahva tervise halvenemisele, sest ravimata viirushaigused võivad põhjustada tüsistusi. Kuna haiguse ravimine ilma haiguslehel viibimata kestab ka kauem, siis suurenevad kulud ravimitele.

Kokkuvõtteks selgus, et lähtudes Eesti Statistika andmetest on prognoosi kohaselt 2014. aastal ümbrikupalga saajate osakaal 51 111. Ümbrikupalk mõjutab otseselt sotsiaalmaksu laekumist, kui aastal 2013 jäi selle tõttu sotsiaalmaksu laekumata üle 90 miljoni euro, siis prognoosi kohaselt on aastal 2014 selleks ligikaudu 79 miljonit eurot. Küsitluse tulemusena peab 89% maksude maksmist vajalikuks, 6% ei pea makse oluliseks ja 5% ei oska seisukohta võtta. 67,2 % vastasid, et nende sugulane on saanud ümbrikupalka. Küsitluse tulemusena selgus, et kõige enam teatakse riigi poolt pakutavat tervisekindlustus teenust ja seda pakuti ka kõige enam. Uuringu tulemusena selgus, et hinnanguliselt on minimaalne maksukahju sotsiaalmaksu mittelaekumisest riigile 2014. aastal 61,2 miljonit eurot ja ülempiir 96,17 miljonit eurot. Sellest ravikindlustusse kaotus vastavalt 24,11 miljonit eurot ja ülempiir 37,89 miljonit eurot.

KOKKUVÕTE

Maksud ja avalik sektor on olulised riigi arenguks. Aga selleks, et pakkuda avalikke teenuseid on vaja rahalisi vahendeid. Seetõttu on ka maksustamine hädavajalik. Kuigi maksude maksmine on seadusega sätestatud ja kohustuslik kõigile palgatöötajatele leidub ka neid, kes tegelevad maksudest kõrvalehoidumisega ja maksupettustega. Selline käitumine aga mõjutab maksude laekumist, mille tõttu on riigieelarve väiksem. Vähene maksulaekumine sunnib riiki tegema erinevaid õigusaktide muudatusi, mis omakorda tekitavad pingeid ühiskonnas ning ohustavad ühiskonna jätkusuutlikkust.

Teema on aktuaalne, kuna 2014. aastal on tehtud mitmeid õigusaktide muudatusi, eesmärgiga vähendada maksudest kõrvalehoidumist. Riik püüab leida erinevaid vahendeid, et ära hoida maksudest kõrvalehoidumist ja seeläbi suurendada riigieelarve tulu. Maksukuulekuse suurenemine omakorda tagab avalike teenuste jätkusuutlikkuse.

Teema uudsus seisneb asjaolus, et antud lõputöös analüüsitakse maksudest kõrvalehoidumise mõju riigieelarvele ja kitsamalt ravikindlustusele. Maksudest kõrvalehoidumist on käsitletud erinevates lõpu- ja magistritöodes, kuid selliselt ei ole seda varem tehtud.

Probleem seisneb maksude laekumisest riigieelarvesse ja raha eraldamisest avalike teenuste osutamiseks. Kui ei ole piisavalt rahalisi vahendeid, ei suudeta ka pakkuda täisväärtuslikku teenust. Inimesed peavad sageli maksumäärasid liiga kõrgeks ja teadlikkus riigilt saadavate teenuste osas on ilmselt ka madal.

Lõputöö eesmärk oli analüüsida maksudest kõrvalehoidumise mõju avalikele teenustele ravikindlustuse näitel.

Selleks, et töö eesmärki saavutada, oli esimeseks uurimisülesandeks anda ülevaade sotsiaalmaksu kujunemisest, selle mõistest ja sisust sh. maksu eesmärgist ja vajalikkusest. Sotsiaalkindlustus on riigi poolt antav garantii, mille korral tagatakse sotsiaalsete riskide korral sissetulek. Sotsiaalkindlustus toimib solidaarsusprintsiiibil. Teatud osa sotsiaalmaksust laekuvast rahast kulutatakse rahvapensioni maksmiseks ja nende ravikindlustuseks, kes kunagi pole tööl käinud. Eestis maksab sotsiaalmaksu töandja enda nimel, aga töötaja eest.

Teiseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade avalike teenuste ja riigieelarve olemusest. Avalik teenus võib olla suunatud kõigile või konkreetsele sihtgrupile. Avalikest teenustest tervishoiu tarbimine on kasvanud kogu maailmas. Eesti ravikindlustuse üheks eesmärgiks on maksta ajutise töövõimetuse rahalisi hüvitisi. Riigieelarvel on igas riigis täita eelkõige finantspoliitiline funktsioon. Riigieelarve näitab, kuidas raha jagada, kui palju eurosid saab anda haridusele, meditsiinile, piirivalvele, politseile, sõjaväele, tuletõrjele ja paljude teiste avalike teenuste osutamiseks.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli anda ülevaade maksudest kõrvalehoidumisest ja meetmetest nende vähendamiseks. Maksudest kõrvalehoidumine on lai mõiste, mida võidakse tõlgendada erineval kujul, kuid mis viitab tahtlusele. Maksudest kõrvalehoidumisega on vaja võidelda nii liikmesriigi, ELi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Hinnangute kohaselt jäävad ELi liikmesriigid ilma kümnetest miljarditest eurodest maksudest kõrvalehoidumise ja maksupettuste tulemusena. Selleks et liikmesriigid saaksid paremini võidelda maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidumise vastu, on EL töötanud välja mitmekülgse vahendite komplekti, teabevahetuseks on elektroonilised vormid ja turvalised sidekanalid.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida maksudest kõrvalehoidumise mõju riigieelarvele ja avalikele teenustele. Analüüsi tulemusena selgus, et lähtudes Eesti Statistika andmetest on prognoosi kohaselt 2014. aastal ümbrikupalga saajate osakaal 51 111. Küsitlusele vastanutest 89% peab maksude maksmist vajalikuks, 6% ei pea makse oluliseks ja 5% ei oska seisukohta võtta. 67,2 % vastasid, et nende sugulane on saanud ümbrikupalka. Uuringu tulemusena selgus, et hinnanguliselt on minimaalne maksukahju sotsiaalmaksu mittelaekumisest riigile 2014. aastal 61,2 miljonit eurot ja ülempiir 96,17 miljonit eurot. Sellest ravikindlustusse kaotus vastavalt 24,11 miljonit eurot ja ülempiir 37,89 miljonit eurot.

Edaspidi tuleks plaanitavaid maksu muudatusi eelnevalt põhjalikult analüüsida, võrreldes neid praeguse süsteemiga, uurides erinevaid mõjusid seoses uue maksumäära või õigusakti muudatusega.

SUMMARY

The title of the graduation is „The Impact of Tax Evasion on Public Services, Based on the Example of Health Insurance“.

The final term paper is written in Estonian and it is forty two pages long including appendixes on four pages. The main keywords of the thesis are: social tax, public services, health insurance, national budget, tax avoidance.

The paper is concerned with the collection of governmental social taxes and consequently how much money the government is able to release for public services. If there are not enough funds the government can't offer satisfying public services.

The goal for this term paper is to analyze the effects of public services as an example of healthcare insurance by avoiding government social taxes.

To reach the goal for the term paper below are the main examination problems:

1. Give an overview of social tax and what it consists of.
2. Give an overview of public services and the government budget.
3. Give an overview of tax avoidance and how to minimize it.
4. Analyze what happens when avoiding government taxes and what are the effects to public services that government supports.

After analyzing the problem for the final term paper the conclusion is that the minimum tax loss in 2014 was 61,2 million euros and the maximum was 96,17 million euros. Governmental health insurance lost 24,11 million euros and 37,89 million euros respectively.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Riigieelarvesse laekunud tulud ja tehtud väljamaksed.....	18
Joonis 2. Õpilaste poolt pakutud avalikud teenused.....	27
Tabel 1. Isikud, kes on saanud ümbrikupalka 2013-2014.....	25
Tabel 2. Ümbrikupalga maksmisega kaasnev maksukahju.....	25
Tabel 3. Ümbrikupalga maksmisest tulenev maksukahju alam- ja ülempiir.....	26
Tabel 4. Töövõimetushüvitiste kulud 2006-2007 aasta.....	30

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Aghenitei, M., 2013. The fight against tax fraud and tax evasion. *Public administration & Regional studies*, 2 (12), pp. 30-42. Leitud EBSCO Publishing. [28.03.2015]

Barone, G., Mocetti, S., 2009. Tax morale and public spending inefficiency. *Temi di discussione*, 732, p. 5. Leitud Social Science Research Network. [22.02.2015]

Eesti Haigekassa, kuupäev puudub a. *Haigekassa*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.haigekassa.ee/et/haigekassa> [Kasutatud 30.01.2015]

Eesti Haigekassa, kuupäev puudub b. *Ravikindlustus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.haigekassa.ee/et/haigekassa/statistika/ravikindlustus> [Kasutatud 30.01.2015]

Eesti Haigekassa, kuupäev puudub c. *Töövõimetushüvitised 2003-2010*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.haigekassa.ee/et/haigekassa/statistika/rahaliste-huvitiste-kulud> [Kasutatud 30.01.2015]

Eesti Konjunkturiinstituut, kuupäev puudub. *Varimajandus Eestis 2009 - 2013. (elanike hinnangute alusel)* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.mkm.ee/et/search/gss/varimajandus%20eestis> [Kasutatud 12.03.2015]

Eesti Pank, 2010. *Päevakursitabel*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://statistika.eestipank.ee/#treeMenu/VALUUTA> [Kasutatud 05.04.2015]

Eläketurvakeskus, 2015. *Sosiaaliturvan järjestäminen ja maksut Suomessa*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.etk.fi/fi/service/ulkomaanty%C3%B6n_vakuuttaminen/319/maksut_suomessa [Kasutatud 02.02.2015]

Euroopa Komisjon, 2013a. *President Barroso prioriteetid mais toimuvaks ELi tippkohtumiseks - 14/05/2013*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://ec.europa.eu/news/eu_explained/130514_et.htm [Kasutatud 12.03.2015]

- Euroopa Komisjon, 2013b. *Võitlus maksupettuse ja maksudest kõrvalehoidumisega*. [Võrgumaterjal] Leitav:http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/tax_et.pdf [Kasutatud 12.03.2015]
- Eurostat, 2014. *Tax revenue statistics*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tax_revenue_statistics [Kasutatud 01.03.2015]
- Eurostat, 2015. *Expenditure of selected health care functions by financing agents in health care - per inhabitant*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/hlth_sha2h [Kasutatud 31.03.2015]
- Lehis, L., 1998. *Maksu mõistest Eesti õiguskorras*, lk. 434-443. *Leitud Juridica* [22.02.2015]
- Lehis, L., 2012. *Maksuõigus*. 3., täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn: Juura
- Lehis, L., 2013. *Eesti maksuseaduste kommentaarid*. Tartu: Casus Tax Services OÜ
- Lehiste, J., Eesti Maksumaksjate Liit, 2013. *Maksudest kõrvalehoidmise olulisemad põhjused ja probleemid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1557> [Kasutatud 12.02.2015]
- Lillemets, K., Riigikogu Toimetised. 2009. *Maksumoraal maksukäitumise kujundajana ja selle peamised isikupõhised mõjutegurid*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14024&highlight=kerly&op=archive2> [Kasutatud 25.03.2015]
- Lopman, V., 2005. *Majandusliku lähenemise põhimõte Eesti maksuõiguses*, lk 488-500. *Leitud Juridica* [03.03.2015]
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2013. *Avalike teenuste korraldamsie roheline raamat*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.mkm.ee/et/search/gss/avalike%20teenuste> [Kasutatud 30.03.2015]
- Maksu- ja Tolliamet, kuupäev puudub. *Erandjuhud, mil tööandja ei pea täitma minimaalse sotsiaalmaksu kohustust*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.emta.ee/index.php?id=36466> [Kasutatud 10.01.2015]

Maksukorralduse seadus (2015)

McGee, R.W., 2009. Is it unethical to evade the social security tax? *Journal of Accounting, Ethics & Public Policy*, 2 (3), pp. 585-596. Leitud Social Science Research Network [01.03.2015]

MTÜ Loov Eesti, kuupäev puudub. *Maksud*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.looveesti.ee/alusta_ettevotlusega/maksud.html [Kasutatud 12.12.2014]

Peep, V., 2005. *Eesti sotsiaalpoliitilise õigusloome arengujooned 1. omariiklusajal*. Tallinn: Argo

Rahandusministeerium, kuupäev puudub. *Riigieelarve ja majandusülevaated*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.fin.ee/riigieelarve-ja-majandusulevaated/> [Kasutatud 17.02.2015]

Ravikindlustuse seadus (2015)

Randlane, K., 2012. Tax Compliance and Tax Attitudes. *Journal of Management and Change*, 1 (29), pp. 89-103. Leitud Eesti Teadusportaal [01.03.2015]

Ramakrishnan, R., 2013. Delivery of Public Services- The Way Forward. *15th Thinkers and Writers Forum*, p. 3. Leitud Social Science Research Network. [30.01.2015]

Saar Poll OÜ, Sotsiaalministeerium, Haigekassa, 2013. *Elanike hinnangud tervisele ja arstiabile*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Tervisevaldkond/elanike_hinnangud_tervisele_ja_arstiabile_2013_aruanne.pdf [Kasutatud 25.03.2015]

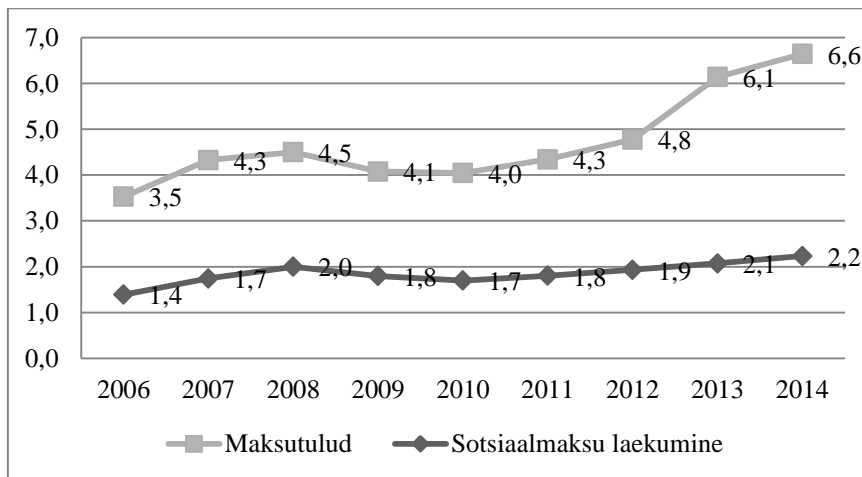
Sillaots, L., Sisekaitseakadeemia, kuupäev puudub. *1.3.1 Riigieelarve*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.sisekaitse.ee/StrEelarve/avaleht/1-strateegiadokumentide-seos-eelarvega/13-eelarve-koostamine/131-riigieelarve/> [Kasutatud 03.03.2015]

Sotsiaalkindlustusamet, kuupäev puudub. *Riigipoolse sotsiaalmaksu tasumine isikute eest, kes saavad töövõimetuspensioni*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/riigipoolse-sotsiaalmaksu-tasumine-isikute-eest/> [Kasutatud 10.01.2015]

- Sotsiaalministeerium, kuupäev puudub. *Sotsiaalne kaitse*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.sm.ee/et/sotsiaalne-kaitse> [Kasutatud 02.02.2015]
- Statistikaamet, 2014. *Keskmine bruto- ja netokuupalk tegevusala järgi*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/12Palk_ja_toojeukulu/01Palk/02Aastastatistika/02Aastastatistika.asp [Kasutatud 02.02.2015]
- Statistikaamet, 2015. *IV kvartalis oli keskmine palk taas kord üle 1000 euro*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/90768> [Kasutatud 02.04.2015]
- Tonin, M., 2007. Minimum Wage and Tax Evasion: Theory and Evidence. *William Davidson Institute Working Paper*, 865, p. 4. Leitud Social Science Research Network [12.03.2015]
- Trasberg, V., 2005. Valitsuse roll majanduses. rmt: *Sissejuhatus majandusteooriasse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 253-275.
- Ulst, E., 1996. *Riigirahandus I*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Ulst, E., 1998. *Avaliku sektori ökonomika*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Ulst, E. & Hanson, M., 1996. *Riigirahandus II*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Vallaste, V., 2001. *Maksuseadus ja praktika*. K-Kirjastus.
- Vabaihenduste Liit EMSL, 2011. *Avalike teenuste delegeerimine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.ngo.ee/teenused> [Kasutatud 30.03.2015]
- Võrk A., Kaarna R., 2010. *Eesti maksukoormuse areng: jaotus, mõjud ja tulevikuvalikud*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine_ja_kodanike%20Chiskond/Kodanike_ja_poliitikakujundajate_dialog__V%209CF_/praxis_nr5_veeb.pdf [Kasutatud 25.03.2015]
- Äripäev, 2013. *Euroopa suitsutab välja maksudest kõrvalehoidjad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2013/04/13/euroopa-suitsutab-valja-maksudest-korvalehoidjad> [Kasutatud 15.02.2015]

LISAD

Lisa 1. Maksutulude ja sotsiaalmaksu laekumine 2006 – 2014.

Maksude laekumine riigieelarvesse (miljardit eurot) (Rahandusministeerium, kuupäev puudub; autori koostatud)

Lisa 2. Keskmise brutokuupalk 2014. aastal

Keskmine brutokuupalk 2014(eurot) (Statistikaamet, 2015)

	Aasta	I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal
2010	792	758	822	759	814
2011	839	792	857	809	865
2012	887	847	900	855	916
2013	949	900	976	930	986
2014		966	1 023	977	1 039

Lisa 3. Küsimustik õpilaste teadlikkusest maksude vajalikkuse ja avalike teenuste kohta

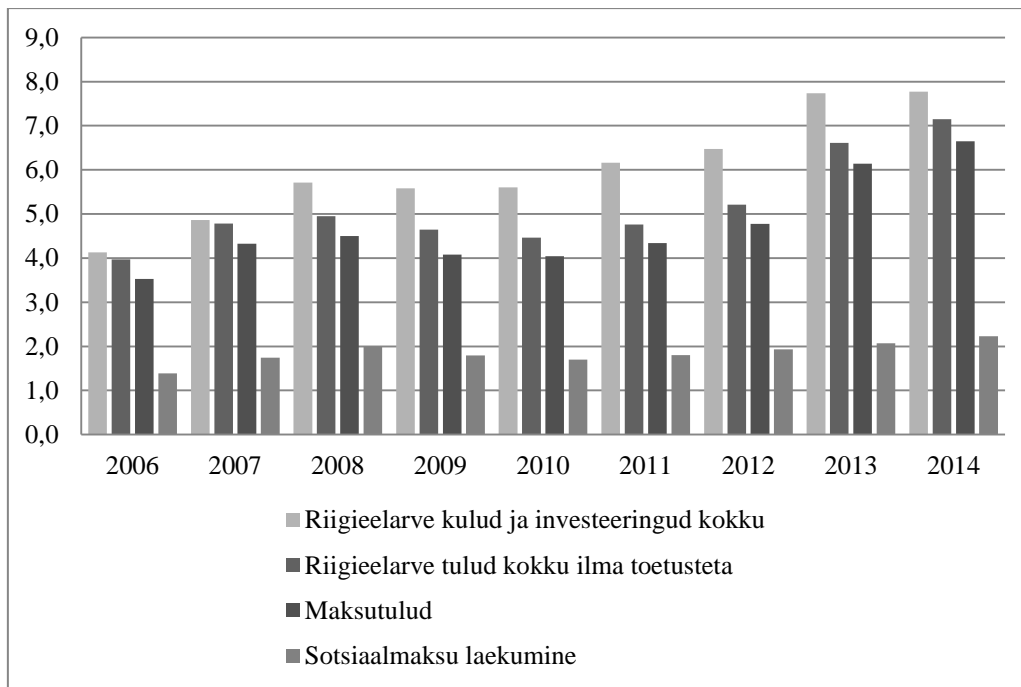
Palun sisestage oma andmed

Sugu

Vanus

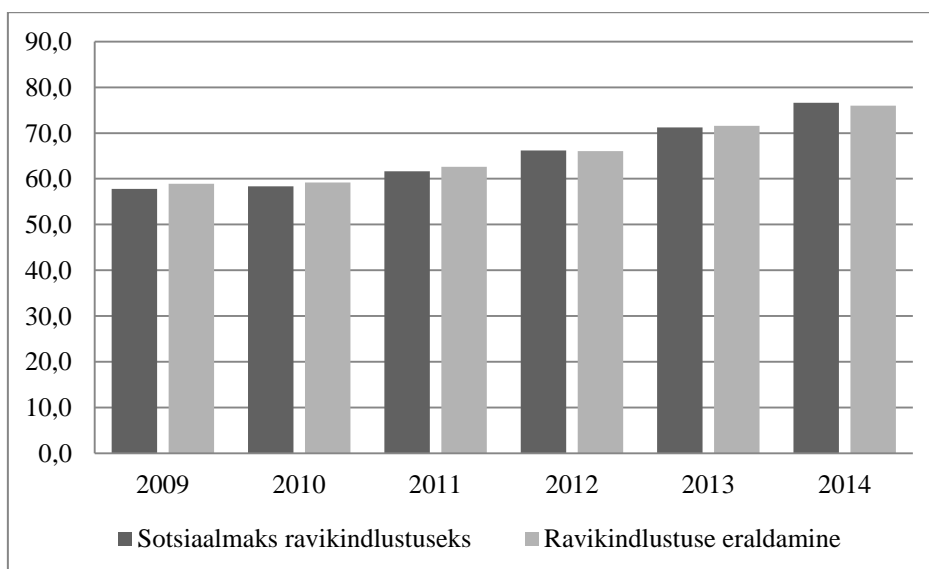
1. Kas maksude maksmine on vajalik
 - Jah
 - Ei
 - Ei oska vastata
2. Põhjendage eelnevat vastust lühidalt.
3. Kas keegi sinu sugulastest on saanud ümbrikupalka?
 - Jah
 - Ei
4. Kas pooldad sotsiaalmaksu langetamist, saades palgale lisa ja makstes ise tervisekindlustust?
 - Jah
 - Ei
 - Ei oska vastata
5. Milliseid avalikke teenuseid saad riigilt makstes makse?

Lisa 4. Riigieelarve tulud ja kulud 2006 - 2014

Riigieelarvesse laekunud tulud ja kulud (miljardit eurot) (Rahandusministeerium, kuupäev puudub; autori koostatud)

Lisa 5. Sotsiaalmaksu laekumine ravikindlustuseks 2009 - 2014

Sotsiaalmaksu laekumine ravikindlustuseks ja raha eraldamine ravikindlustuseks (miljonit eurot) (Rahandusministeerium, kuupäev puudub; autori koostatud)

Lisa 6. Tervishoiukulud ühe elaniku kohta 2006 – 2012.

Tervishoiukulud ühe elaniku kohta (eurot) (Eurostat, 2015)

GEO/TIME	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Belgium	2 906,05	3 053,31	3 228,63	3 375,53	3 465,28	3 561,68	3 690,61
Bulgaria	236,46	276,88	328,67	338,09	368,23	403,30	:
Czech Republic	774,49	839,02	1 017,02	1 070,03	1 065,06	1 112,18	1 098,74
Denmark	3 999,88	4 171,86	4 372,64	4 653,78	4 731,96	4 699,15	4 827,16
Estonia	497,37	617,41	734,79	725,21	681,00	710,44	773,66
Greece	:	:	:	2 104,69	1 883,97	1 835,29	1 611,15
Spain	1 878,99	1 996,25	2 126,00	2 172,94	2 170,14	2 117,61	2 043,44
France	3 086,13	3 194,32	3 295,86	3 399,10	3 460,85	3 549,32	3 614,23
Croatia	:	:	:	:	:	750,29	739,09
Cyprus	1 237,92	1 269,86	1 523,18	1 565,42	1 546,18	1 613,35	1 521,31
Latvia	487,74	667,51	692,45	585,72	549,82	:	:
Lithuania	453,97	550,36	666,77	630,61	625,31	695,31	731,24
Luxembourg	5 602,74	5 353,01	5 668,76	5 849,63	6 012,73	6 025,93	5 867,12
Hungary	734,27	758,00	784,06	704,97	774,49	795,53	777,65
Netherlands	3 554,27	3 762,50	3 982,76	4 131,66	4 300,22	4 350,35	:
Austria	3 206,48	3 394,80	3 569,91	3 701,76	3 800,17	3 884,83	4 051,72
Poland	442,17	516,61	656,15	587,60	652,50	661,33	668,45
Portugal	1 533,70	1 605,05	1 664,56	1 724,43	1 765,21	1 658,31	:
Romania	234,27	309,25	368,14	327,50	364,28	364,71	363,96
Slovakia	608,56	790,89	960,45	1 066,93	1 098,95	1 016,66	:
Finland	2 632,02	2 740,93	2 909,76	2 967,17	3 002,57	3 141,17	3 236,26
Sweden	3 146,63	3 306,75	3 349,04	3 140,40	3 547,44	3 885,43	4 119,45
Iceland	4 053,56	4 412,33	2 980,25	2 617,35	2 775,54	2 865,86	2 990,53
Norway	5 001,58	5 375,48	5 619,16	5 502,27	6 164,87	6 659,56	7 245,84

Lisa 7. Keskmise kindlustatute arv 2006 – 2013.

Keskmise kindlustatute arv aastate lõikes (Eesti Haigekassa, kuupäev puudub b)

Keskmise kindlustatud isikute arv aastate lõikes							
seisuga 31.12.2006	seisuga 31.12.2007	seisuga 31.12.2008	seisuga 31.12.2009	seisuga 31.12.2010	seisuga 31.12.2011	seisuga 31.12.2012	seisuga 31.12.2013
1 278 016	1 287 871	1 281 718	1 276 366	1 256 240	1 245 469	1 237 104	1 231 203